

In dit nummer o.a.

Kroniek

Natuurlijke gemeenteontwikkeling?

Thema

Lees je Bijbel van A tot Z

Rondblik

Christelijke politiek in Nederland
anno 2006
Wachters op Sions muren

Gemeentebreed

Moet de wet ook gelezen worden?

Boek van de maand

Hoe het ging met de Vrije Universiteit

Persrevue

De PKN en de identiteit van een
plurale kerk.
NRC en GKV
Warrenisme voor een nieuwe identiteit?
De identiteit van de voorganger, hofnar
of heraut?

**Jullie zeggen: 'Die profeet is gek!
Die ziener heeft zijn verstand ver-
loren!'**

(Hosea 9:7b)

**Hosea werd voor gek uitgemaakt.
Wat zat daarachter? Hoe kwamen
de mensen ertoe hem zo te bele-
digen? Dat haal je toch niet in je
hoofd!**

Gekke profeten

De profeten in het Oude Testament gedroegen zich soms vreemd. Jesaja liep op bevel van God drie jaar lang naakt en barvoets rond (Jes. 20:2-3). Hosea trouwde met een overspelige vrouw. Ezechiël lag 390 dagen op zijn linkerzij en vervolgens veertig dagen op zijn rechterzij. Ondertussen profeteerde hij tegen een tekening van Jeruzalem op een kleitablet (Ez. 4).

Een jonge profeet, een leerling van Elisa, nam generaal Jehu apart en zalfde hem tot koning van Israël. Toen hij verdwenen was en Jehu bij zijn mannen terugkeerde, zeiden die tegen hem: 'Wat moest die gek van jou?' Jehu antwoordde: 'Ach, het gewone gezeur, jullie ken-

Mesjokke!

nen dat wel' (2 Kon. 9:11).

In de tijd van Jeremia stuurde ene Semaja uit Babel een brief naar de priester Sefanja in Jeruzalem. In die brief herinnerde hij Sefanja aan zijn taak om in de tempel de orde te handhaven. Door niet op te treden tegen Jeremia verzaakte Sefanja zijn plicht. Als priester moest hij immers, aldus Semaja, 'elke gek die zich voor profeet uitgeeft in het

blok sluiten en aan het halsijzer ketenen' (Jer. 29:26). Dat was Jeremia dus volgens Semaja: een gek die zich voor profeet uitgaf.

In de Hebreeuwse bijbeltekst wordt in dit verband een woord gebruikt dat Nederlanders bekend in de oren klinkt. Via de Joden in Amsterdam is het namelijk doorgedrongen in onze eigen taal: *mesjokke*. Dat zei Jehu van de leerling van Elisa en Semaja van Jeremia: hij is mesjokke. Datzelfde scheldwoord krijgt Hosea blijkens Hosea 9:7 naar zijn hoofd: mesjokke!

Schriftlicht G. Kwakkel

Nader Bekeken *colofon*

Nader Bekeken is een periodieke uitgave van de Stichting Woord en Wereld en verschijnt 11 keer per jaar. De Stichting geeft tevens een serie Cahiers uit tot versterking van het gereformeerde leven.

Dagelijks Bestuur van de Stichting Woord en Wereld

Ds. J. Wesseling, voorzitter
Mr. A. Niemeijer, secretaris
W.A. Dreschler, penningmeester

Redactie Nader Bekeken

Dr. H.J.C.C.J. Wilschut, eindredactie
Drs. H.J. Boiten
Ds. C. van Dijk
Dr. A.N. Hendriks
Drs. J.W. van der Jagt
Ds. P.L. Storm
M.J.A. Zwikstra-de Weger

Redactiesecretariaat

Dr. J. Kooistra
Hemsterhuislaan 3, 9752 NA Haren
Tel/fax 050 - 5344508
E-mail: jkooistravis@home.nl

Medewerkers Nader Bekeken

Ds. J. Beekhuis, Amersfoort
Ds. C. van den Berg, Amersfoort
Ds. H. van den Berg, Berkel en Rodenrijs
Drs. L. Bezemer, Wezep
Drs. F.J. Bijzet, Emmen
A.C. Breen, Armadale, WA
Drs. J.J. Burger, Axel
Drs. A. Capellen, Rotterdam
Prof. drs. D. Deddens, Hoogeveen
Dr. ir. H.B. Driessen, Hengelo
Ds. H. Drost, Houten
Ds. K. Folkersma, Spakenburg
Ds. G.E. Geerds, Ommen
Drs. B.P. Hagens, Soest
Ds. M. Heemskerck, Nijkerk
Drs. P.A. Heij, Soest
Drs. A. Kamer, Hoogland
Prof. J. Kamphuis, Ommen
Ds. R. Kelder, Nijkerk
Ds. J.H. Kuiper, Assen
Prof. dr. G. Kwakkel, Kampen
A. van Leeuwen, Papendrecht
Drs. H. van Leeuwen, Berkel en Rodenrijs
Drs. M. Nap, Leerdam
Ds. P. Niemeijer, Den Helder
Prof. dr. F. van der Pol, Hattem
Ds. R.Th. Pos, Ommen
Ds. P. Schelling, Amersfoort
G.J. Schutte, Zeist
Ds. M.H. Sliggers, Hoewelaken
G. Slings, Papendrecht
J. Veenstra, Emmen
Ds. J. Wesseling, Ede
Ds. Joh. de Wolf, Amersfoort
Ds. G. Zomer Jzn, 's-Hertogenbosch

Vormgeving, fotografie: Studio Bert Gort BNO, Leek

Internet: www.woordenwereld.nl

Hier is een register op alle jaargangen beschikbaar.

Druk en Administratie: Scholma Druk bv, Postbus 7, 9780 AA Bedum. Telefoon 050-301 36 36

Cd: Nader Bekeken is ook op cd verkrijgbaar.

Inlichtingen: Chr. Bibl. voor Blinden en Slechtzienden, postbus 131, 3850 AC Ermelo, tel. 0341-565499.

Abonnementen: Postbus 7, 9780 AA Bedum.

Telefoon 050-301 36 36. E-mail: woordenwereld@scholma.nl

Abonnementprijs	acceptgiro	machtiging
	31,85	31,10

Nader Bekeken, tevens

abonn. op de cahiers	28,25	25,40
----------------------	-------	-------

Studenten Nader Bekeken	15,00	14,00
-------------------------	-------	-------

Cahiers	6,75	6,75
---------	------	------

Losse verkoop cahiers	8,90	8,25
-----------------------	------	------

Abonnees die cahiers nabestellen: 6,75 + porto

Bankrekening 39.50.36.046 Hardinveld-Giessendam.

Het abonnement loopt per kalenderjaar; opzeggen voor 1 december.

ISSN 1380 - 3034

Vreemde boodschap

Had Hosea daar misschien op de een of andere manier aanleiding toe gegeven? Je zou kunnen denken aan zijn huwelijk met een overspelige vrouw. Hosea 1 en 3 maken daar melding van. Welke fatsoenlijke Israëliet deed dat nou: een huwelijk sluiten met een hoerentype? Kinderen krijgen die misschien wel door een andere man verwekt waren? Als je dat deed, kon je erop wachten dat de mensen je voor getikt verklaarden.

Toch ligt het niet voor de hand het in die richting te zoeken. Hosea 9 legt nergens een verband tussen de woorden van Hosea's volksgenoten en zijn eigen gedrag in zijn huwelijk. De uitspraak dat Hosea mesjokke zou zijn, staat ingeklemd tussen een aankondiging van oordeel (vs. 7a) en een verwijzing naar de zonden van de Israëlieten (vs. 7c). Wij zullen de achtergrond van de scheldwoorden moeten zoeken in de oordeelsprediking waarmee Hosea naar zijn volksgenoten toe gestuurd werd. Zij verklaarden hem voor gek vanwege zijn boodschap.

Tijd voor een feest

Om daar iets meer zicht op te krijgen, moet je je even verdiepen in de tijd waarin Hosea 9:7 speelt. Het is een zwarte periode in de geschiedenis van Israël, het tienstammenrijk in het noorden van het land. De regering is allang niet meer stabiel. De ene staatsgreep volgde op de andere. Verschillende koningen werden na een korte tijd van regeren gewelddadig om het leven gebracht (zie 2 Kon. 15).

Die staatsgrepen hingen samen met verschil van mening over de buitenlandse politiek. Moest Israël zich maar het gezag van de Assyriërs laten welgevallen, om zo nog enigszins overeind te blijven? Of was het beter tegen de Assyriërs steun te zoeken in Damascus, bij de Arameeërs, of in Egypte?

Dat politieke zigzagbeleid is op een groot fiasco uitgelopen. Hosea 8:8 zegt, dat Israël door de andere volken wordt beschouwd als een gebroken kruik waar niemand meer naar omkijkt. Van de macht en glorie uit de tijd van koning Jerobeam II is weinig overgebleven. De druk vanuit Assyrië is onverminderd zwaar (vgl. Hos. 8:10).

Maar nu lijkt er toch een tijd van verademing te zijn gekomen. Uit Hosea

9:1-2 kun je afleiden dat de Israëlieten reden zien om vrolijk te zijn en feest te vieren. Kennelijk is de druk vanuit het buitenland even afgenomen en is er een goede oogst binnengehaald. Dat zou goed passen bij de eerste jaren van de regering van de laatste koning van Israël, Hosea de zoon van Ela, omstreeks 730 voor Christus. Toen was er van het noordelijke koninkrijk niet veel meer over dan een rompstaat, die ongeveer het grondgebied van de stam Efraïm omvatte. Maar zolang als koning Hosea netjes zijn schatting afdroeg aan de koning van Assyrië, was er in dat gebied toch even rust (vgl. 2 Kon. 17:1-6).

Hoe dan ook, de Israëlieten vinden een vrolijk feest op z'n plaats. De manier waarop het feest beschreven wordt, past het beste bij het feest dat in de herfst gevierd werd, nadat niet alleen het graan, maar ook de wijndruiven en andere vruchten binnengehaald waren. Dat feest in de herfst, het Loofhuttenfeest, had de HEER zelf voor zijn volk voorgeschreven. Het mocht als een blij en vrolijk feest gevierd worden (vgl. Lev. 23:40; Deut. 16:15).

Heidens feest

Maar nu komt Hosea zijn volksgenoten vertellen, dat het feest afgelopen moet zijn: 'Wees maar niet zo vrolijk, Israël, houd ermee op zo te jubelen als de andere volken' (Hos. 9:1). Dat is vreemd. De HEER had zijn volk toch zelf opgedragen dat feest in de herfst te vieren? Het moest toch een vrolijk en uitbundig feest zijn?

Ja zeker, maar het punt is dat het feest van de Israëlieten niet echt een feest voor de HEER is. Daar zijn zij zelf wel van overtuigd. Zij roepen tegen de HEER: 'O God, u bent toch de onze? Wij zijn uw Israël' (Hos. 8:2). Zij weten het heel goed: de HEER is hun God en zij zijn zijn volk. Zij organiseren graag feesten en hoogtijdagen ter ere van de HEER (Hos. 9:5). En daarbij gaat het niet zuinig toe. Zij bouwen altaren in grote aantallen (Hos. 8:11). Zij slepen offerdieren aan en voorraden wijn, om als plengoffer over de altaren te worden uitgegoten (Hos. 9:4; vgl. ook 5:6). Alles wijst erop, dat zij met hun feesten hun eigen God, de HEER, willen vereren. Zo zien zij het zelf.

Maar de werkelijkheid is anders. De Israëlieten, die zo vrolijk zijn en jubelen op hun feest, doen dat in feite op precies dezelfde manier 'als de andere volken'

(Hos. 9:1). Het lijkt een feest zoals het door Israël gevierd moest worden: een feest voor de HEER. Maar in werkelijkheid onderscheidt hun feest zich helemaal niet van de feesten van de heidenen. Het is een puur heidens feest.

Uitbundig prijzen de Israëlieten de HEER om de rijke oogst die zij binnengehaald hebben. Het lijkt alsof zij dat koren, die druiven en die andere vruchten zien als geschenken van Hem. Maar, zegt Hosea in 9:1, waar zij echt op uit zijn, is *hoerenloon*. Het graan op de dorsvloer is voor hen in werkelijkheid een geschenk dat zij met hun overspel verdiend hebben. In plaats van de HEER, hun wettige God, trouw te blijven, zijn zij vreemdgegaan met de afgod Baäl. En voor die overspelige liefde heeft Baäl hen beloond met koren en wijn.

Hadden zij dat dan zelf helemaal niet door? Misschien wel niet. Het zou best zo kunnen zijn, dat zij voor zichzelf er heilig van overtuigd waren, dat zij de HEER dienden. Maar zij deden dat op zo'n manier, dat Hosea het niet anders typeren kan dan als Baäl-dienst.

Je eigen systeem

Het vereren van Baäl hoorde bij het leven in Kanaän. In Kanaän werden akkerbouw en wijnbouw bedreven. Die konden alleen maar floreren, als er regen uit de hemel kwam. Daar zorgde Baäl voor. Hij beschikte over storm en regen. Hij garandeerde zijn vereerders de nodige vruchtbaarheid.

Als je in Kanaän woonde en je economische verstand gebruikte, diende je Baäl. Daar kwam nog bij, dat de dienst van Baäl heel aantrekkelijk was. Je kon er jezelf helemaal in uitleven, ook in seksueel opzicht. Overspel en prostitutie waren middelen waarmee jij als mens kon bijdragen aan de vruchtbaarheid die Baäl gaf (vgl. Hos. 4:13).

Hoe aantrekkelijk en vanzelfsprekend het was om in Kanaän Baäl te vereren, bleek reeds toen Israël de grenzen van Kanaän naderde. Zolang het volk Israël in de woestijn rondtrok, verscheen Baäl nog niet als verleider op het toneel. Maar toen Israël in de vlakke van Moab, aan de Jordaan, tegenover Jericho verbleef, ging het direct mis. De Israëlieten lieten zich door Moabitische vrouwen verleiden om zich af te geven met de Baäl van de Peor (vgl. Hos. 9:10 en Num. 25).

In de dienst van de afgod Baäl speelde jijzelf een grote rol. Je mocht je

eigen seksuele kracht inzetten. Je mocht je economische verstand gebruiken. Eigenlijk was het een heel aangename manier om jezelf te redden, met je eigen kracht. De godheid werd uitbundig vereerd. Maar hij had een plaatsje in jouw systeem, waarin het draaide om jouw vruchtbaarheid en jouw welvaart.

Die mentaliteit beheerste in Hosea's tijd de dienst van de HEER. Uiterlijk bekeken, dienden de Israëlieten hun eigen God. Zij spaarden er kosten noch moeiten voor. Maar het was in feite hun systeem; een systeem dat zij op eigen kracht draaiende hielden en waarin het draaide om henzelf.

Dat blijkt uit de typering die God van Israëls offers geeft in Hosea 8:13: 'Ze brengen mij offers om zelf het vlees te eten.' Het blijkt uit de godenbeelden die zij vervaardigden (Hos. 8:4). Misschien maakten zij zichzelf wijs, dat dat beelden van Jahwe waren. Maar ook dan bleven die beelden puur heidense attributen, niet te verenigen met de werkelijke dienst van Israëls God. Godenbeelden waren volgens het heidense denken middelen waarmee je als mens de goden naar je hand kon zetten. Dat gold ook van het stierkalf dat vermeld wordt in Hosea 8:5-6. Een beeld van een stierkalf paste typisch bij de dienst van Baäl. Het beeldde mannelijke vruchtbaarheid uit. In dat tastbare beeld kreeg je die kracht binnen handbereik.

Ondanks alle uiterlijke schijn bedreef Israël in feite Baäl-dienst. Dat bleek ook heel duidelijk uit hun politiek. Zij bepaalden zelf wie er koning of leider mocht zijn, zonder de HEER daarin te kennen (Hos. 8:4). Zij probeerden zichzelf te handhaven tussen de grootmachten. Zij bouwden sterkte burchten en vestingsteden (Hos. 8:14). Zij liepen van het ene volk naar het andere om daar hulp en steun te verwerven. Overspel met Baäl ging hand in hand met overspel in internationale relaties (Hos. 8:9).

Doorgeprikt

Israëls dienst van de HEER was in feite Baäl-dienst geworden. Bij al hun drukte op hun feesten voor God draaide het om hun eigen economische en politieke systeem. In dat systeem mocht de HEER zijn plaatsje innemen. Maar het was en bleef hun systeem, dat zij zelf overeind hielden.

En daar prikt Hosea in opdracht van de HEER doorheen. Hij confronteert de

Nader Bekeken inhoud

Schriftlicht

Mesjokke!

G. Kwakkell

65

Kroniek

Natuurlijke gemeenteontwikkeling?

J.W. van der Jagt

69

Thema

Lees je Bijbel van A tot Z

J.J. Burger

73

Column

Kruisje halen

G. Zomer

76

Rondblik

Christelijke politiek in Nederland anno 2006

G.J. Schutte

77

Wachters op Sions muren

P. Niemeijer

80

Gemeentebreed

Moet de wet ook gelezen worden?

A. Bas

84

Boek van de maand

Hoe het ging met de Vrije Universiteit

A.N. Hendriks

85

Gedicht

De dominee, Willem de Mérode

G. Slings

88

Persrevue

De PKN en de identiteit van een plurale kerk

NRC en GKV

89

Warrenisme voor een nieuwe identiteit?

91

De identiteit van de voorganger: hofnar of heraut?

92

P.L. Storm

94

Israëlieten met hun werkelijke mentaliteit. Hun uitbundige feest voor de HEER is niets anders dan een heidens Baäl-feest.

Daarom komt hij met een vreemde, een gekke boodschap. Israëls eigen zonden zijn de oorzaak van zijn merkwaardige oproep om het vrolijke feest voor de HEER te staken. Vanwege Israëls eigen zonden moet hij mensen die denken zich volledig in te zetten voor de dienst van de HEER, aankondigen dat het binnenkort allemaal afgelopen zal zijn.

De Israëlieten zullen niet meer kunnen beschikken over rijke oogsten van koren en wijn. Zij zullen zelfs het beloofde land moeten verlaten. Dan zal het hun niet meer mogelijk zijn feesten voor de HEER te organiseren en overvloedige offers te brengen. Zelfs als zij denken het vege lijf te redden door naar Egypte te vluchten, zal de dood hen achterhalen. Heel de winst van hun goedlopende economie zal verloren gaan (Hos. 9:2-6).

Zij zullen erachter komen: de HEER stelt het oordeel niet langer uit. De tijd van de straf is gekomen. Het is een straf die precies past bij de begane zonden. Het is een straf waaraan niet meer valt te ontkomen (Hos. 9:7a).

Afwijzing

Die harde boodschap houdt Hosea zijn volksgenoten voor. Hij doet dat als profeet, namens hun God. Dat beseffen zij ook. Zij erkennen dat hij een profeet is. Zelf betitelen zij hem als een 'man des geestes' (NBG-1951 in Hos. 9:7). Zij kunnen er niet omheen: de Geest van God werkt in Hosea.

En toch leggen zij zijn woorden naast zich neer. Sterker nog: zij kunnen ze niet uitstaan. Zij zetten Hosea de voet dwars. Zij proberen hem mond-dood, onschadelijk te maken. Zelfs in Gods eigen land is Gods profeet niet meer veilig. Zij plegen misschien zelfs wel aanslagen op zijn leven (Hos. 9:8).

Dat vijandige gedrag is een van de redenen waarom Hosea door hun illusies heen moet prikken. Het is een van de redenen waarom Hosea met zo'n vreemde boodschap moet komen. Namelijk, dat het feest voor God binnenkort afgelopen zal zijn. Zij krijgen voor hun zonden en vijandschap de rekening gepresenteerd.

Die vijandschap zit ook achter de scheldwoorden die de Israëlieten Hosea naar het hoofd slingeren. Zij kunnen niet ontkennen dat God zelf hen door hem aanspreekt. Hosea zegt, dat hun dienst van de HEER in feite Baäl-dienst is. Kennelijk slagen zij er niet in die analyse te ontzenuwen. Zelfs hun pogingen om hem dan maar op gewelddadige manier onschadelijk te maken, hebben tot nu toe geen succes.

Nu, dan is er nog altijd een ander middel om je van hem af te maken: je verklaart hem eenvoudig voor mesjokke. Dat is een beproefd recept om van iemand af te komen. Je zegt gewoon, dat hij niet goed bij zijn hoofd is. Dan hoef je niet verder te argumenteren. Wie luistert er nu naar iemand die zijn verstand kwijt is? Wie neemt er nu een gek serieus?

Gods wijsheid

Als je niets tegen de woorden van Gods profeet kunt inbrengen, kun je

hem nog altijd voor gek verklaren. Dan ben je alsnog van zijn woorden af.

Hetzelfde overkwam onze Heer Jezus Christus. Hij presenteerde Zich als de goede Herder van zijn volk. Hij zei, dat Hij vrijwillig zijn leven zou geven voor zijn kudde. Toen reageerden vele Joden: 'Hij is bezeten, hij is gek. Waarom luisteren jullie nog naar hem?' (Joh. 10:20)

Waarom probeerden die Joden zich op die manier van Jezus' woorden af te maken? Omdat Hij net als Hosea door hun zelfgebouwde godsdienstige systeem heen prikte. Hij liet hun voelen dat zij totaal waren aangewezen op Hem, als de enige goede Herder. Hij verkondigde hun, dat er voor hen maar één weg naar het leven was. Namelijk: dat Hij zijn leven voor hen zou geven. En dat zij het leven moesten ontvangen door naar Hem te luisteren (vgl. Joh. 10:11-18).

Gods profeten als gekke mensen aan de kant zetten: dat ga je doen als je weigert je zelfgebouwde systeem te laten afbreken. Maar als je dat doet, zink je net zo diep weg als Israël in de tijd van de schanddaad te Gibea. Dan krijg je daarvoor de rekening gepresenteerd (Hos. 9:9; vgl. Rechters 19 - 21).

Gods woorden waarmee Hij onze systemen lek prikt, zijn vreemde woorden. Zij staan haaks op onze menselijke wijsheid. Maar de aanvaarding van die vreemde woorden is toch de enige uitweg, de enige weg naar het leven.

Artikelen uit oudere jaargangen blijven beschikbaar!

Als redactie willen we graag artikelen uit vorige jaargangen, die nog van belang (kunnen) zijn, voor de lezers en andere belangstellenden beschikbaar houden. De mogelijkheid om artikelen van tenminste twee jaar geleden op te vragen is er nu via www.woordenwereld.nl! Door te klikken op Nader Bekeken, Artikelen kunt u al uit een aantal nummers downloaden.

Verder is een groot trefwoordenregister op alle voorgaande jaargangen te vinden op www.woordenwereld.nl, onder Nader Bekeken.

Natuurlijke gemeenteontwikkeling?

De Here God bouwt zijn kerk. Hij doet dat door de dienst van mensen. Aan het begin van de geschiedenis legde Hij zijn schepping in de handen van mensen om als zijn medewerkers haar te regeren. De zonde heeft ons daar ongeschikt voor gemaakt. Het is genade dat de Here ons toch weer wil inzetten voor de bouw van zijn kerk. Dat is een onverdiend voorrecht. Dit mag van ons dan wel bezinning vragen op de manier waarop wij Hem het beste van dienst kunnen zijn. Tal van visies willen ons daarbij helpen. Een daarvan is de opvatting over natuurlijke gemeenteontwikkeling. Daar wijd ik deze Kroniek aan.

Onze dienst - Gods werk

Wij zijn medewerkers van God. Hij doet zijn werk door onze handen. Dat wil niet zeggen dat Hij de regie uit handen geeft. Een paar voorbeelden uit de Bijbel en de belijdenis laten dat zien.

We kennen het bijbelboek over de 'Handelingen van de apostelen'. Daarin zien we mensen aan het werk voor de opbouw van de kerk. Maar het is God zelf die de regie in handen houdt (Hand. 1:8 & Luc. 24:49; Hand. 13:2; Hand. 10; 16:9 etc.). Paulus zegt dat wij medewerkers van God zijn in het planten en begieten, maar ook dat God de wasdom geeft (1 Kor. 3:1-9). De apostel roept de broeders en zusters in Filippi op om hun behoud te bewerken. Hij motiveert hen door erop te wijzen dat het God is die het willen en het werken in hen werkt (Fil. 2:12,13). Hij roemt in de zwakheid die hem eigen is, omdat de kracht van God in zwakheid wordt volbracht (1 Kor. 12:9). En zo is er meer. Steeds lezen we over het wondere samengaan van menselijke activiteiten en het werk van God. De Here bouwt zijn kerk door onze handen, maar Hij

levert zijn werk niet aan ons uit. Wij kunnen ons werk alleen in volkomen afhankelijkheid van Hem doen. We hebben de opbouw van de kerk niet in eigen beheer. Zij is niet menselijk maakbaar.

Dat belijden we ook in de Dordtse Leerregels. Zeggen we daar niet dat het de Here is die de verkondigers van het evangelie stuurt 'tot wie Hij wil en wanneer Hij wil' (I,3)? Medewerker van God kunnen we alleen worden doordat we opnieuw geboren worden. Dat is een wonder, dat God door het gebruik van de middelen - je ziet mensen aan het werk - op zijn tijd tot stand brengt (I,12,16). In hoofdstuk III/IV,17 lezen we dat de almachtige werking waardoor God voor ons natuurlijke leven zorgt, vereist dat wij de middelen gebruiken. Brood komt niet vanzelf op de plank. We moeten werken voor ons levensonderhoud. Zo is het ook met de bovennatuurlijke werking van God waardoor Hij ons opnieuw geboren doet worden. Die vereist het gebruik van het evangelie. God wijst middelen aan waarmee Hij mensen aan het werk zet. Maar het is zijn bovennatuurlijke werking die de wedergeboorte tot stand brengt. Vergelijkbare zaken zijn op te merken, waar het vijfde hoofdstuk van de Leerregels spreekt over het werk van de Heilige Geest in de volharding in het geloof. Wij 'maken' het niet. Als medewerkers zijn wij van Hem afhankelijk. Het moet ons gegeven worden. Als dat geldt van de genade van wedergeboorte, geloof en volharding, dan toch ook van de genade van gemeenteopbouw die alleen door wedergeboorte, geloof en volharding tot stand komt.

Vinden we deze zaken nu ook terug in het concept van de natuurlijke gemeenteontwikkeling?

C.A. Schwartz

We spreken dan over de visie die C.A. Schwartz op het bouwen aan de gemeente heeft. Deze auteur is ook bekend door boeken als *De Gaventest en Effectief evangeliseren*. Hij is directeur van een Oecumenische Gemeente Instituut in Duitsland en publiceerde in 1996 zijn boek over *Die natürliche Gemeindeentwicklung*. Dat verscheen in hetzelfde jaar in ons land als *Natuurlijke gemeenteontwikkeling*. Niet zo lang geleden verscheen daar nog weer een herdruk van. In dit boek publiceert hij ontdekkingen die hij deed door een grootschalig en internationaal onderzoek over gemeenteopbouw. Ik signaleer dat zijn ontdekkingen steeds vaker in gemeenten als leidraad voor het werk in de gemeente worden gekozen. Ook het Steunpunt Gemeenteopbouw maakt er gebruik van. In zijn rapport aan de laatste generale synode worden de acht kwaliteitskenmerken die Schwartz hanteert, genoemd. Daarbij wordt verwezen naar zijn kerngedachte (par. 4.1.2). Ik leid daaruit af dat het SGO de visie van Schwartz selectief wil gebruiken en haar niet helemaal voor eigen rekening neemt. Al met al lijkt het erop dat zijn inzichten, al dan niet selectief, geaccepteerd worden als een model voor gemeenteopbouw. Het lijkt mij zinvol om erover na te denken of zijn kerngedachte in het kader van gereformeerde gemeenteopbouw bruikbaar is. Hetzelfde kan gezegd worden over de kwaliteitskenmerken die hij noemt. Maar daar is in deze Kroniek geen ruimte voor.

'Biotisch' en 'vanzelf'

Schwartz maakt met zijn natuurlijke gemeenteontwikkeling naar twee kanten front. Aan de ene zijde ziet hij het gevaar van een technocratische gemeenteopbouw. Aan de andere kant is hij voor een spiritualistische aanpak beducht. Je bent technocratisch bezig als

je in plaats van de middelen die God in de gemeente geeft, zelf middelen bedenkt om de gemeente op te bouwen. Dan werk je in eigen kracht in plaats van in de kracht van God (p. 6,88v). Als je spiritualistisch denkt, houd je er geen rekening mee dat God gebruik van middelen maakt. Voor een spiritualist zijn zaken als planning, programma's en instituten niet nodig (p. 90v).

Tegenover deze spiritualistische aanpak stelt Schwartz dat God middelen geeft voor de opbouw van de gemeente. Tegen de technocraat zegt hij: 'Van Gods kant zijn alle middelen voor de opbouw van de gemeente reeds voorhanden. Het probleem is dat we er geen gebruik van maken. In plaats van de gereedschappen te hanteren die God ons gegeven heeft, proberen we uit eigen kracht de gemeente voort te duwen, dan wel voort te trekken' (p. 7). Tegenover deze twee uitersten pleit Schwartz voor 'natuurlijke' of 'biotische' gemeenteontwikkeling.

Dat klinkt moeilijk, maar is het makkelijker dan het lijkt. Met 'biotisch' (d.w.z. 'levend') bedoelt Schwartz, dat een levend organisme als de gemeente bepaalde wetmatigheden kent die God erin gelegd heeft. Daar moeten we gebruik van maken in plaats van met eigen krachtsinspanning bezig te zijn (id.).

Daar zit wel iets in. Het is ongetwijfeld waar dat de Here in de gemeente geeft wat nodig is voor haar opbouw. Dat is niet anders dan wat Paulus in Efeziërs 4 schrijft over de gaven van de verhoogde Christus aan de gemeente. Uiteraard moeten we ook gebruik maken van de gaven die de Here in zijn gemeente geeft. Als Schwartz daarvoor pleit, is dat positief te waarderen. Hij wijst er ook terecht op dat gemeenteopbouw niet verricht moet worden in eigen kracht, maar in de kracht van de Heilige Geest. Maar luisteren we goed naar Schwartz, dan bedoelt hij met zijn biotische principe toch iets anders. Hij denkt dan niet aan de gaven van de Here aan de gemeente, maar aan *methoden, principes of wetmatigheden*. Het zijn 'de wetmatigheden van het koninkrijk' (p. 8), 'automatismen' (p. 11) en 'Gods eigen principes' (p. 127). Het ontwikkelen van de gemeente is dus een zaak van methoden en wetmatigheden die God in de gemeente heeft gelegd.

Schwartz noemt dit *natuurlijke* gemeenteontwikkeling. Het gaat om iets

C.A. Schwartz

wat 'van de natuur is afgekeken, ofwel dat we het uit Gods schepping hebben geleerd' (p. 8). Hij beroept zich daarbij op de Here Jezus. Die zei in Matteüs 6:28: 'Let op de leliën des velds, hoe zij groeien.' Daarmee wijst de Here niet alleen op de schoonheid van die bloemen, maar ook op het 'hoe zij groeien'. Hij attendeerde op hun groeimechanismen. 'Bestudeer die groei, onderzoek hem en denk er over na, om zodoende meer inzicht te verkrijgen in de wetmatigheden van het Koninkrijk van God' (p. 9).

Hetzelfde leest Schwartz in Marcus 4:26-29. Daar vergelijkt de Here het koninkrijk van God met een mens die zaad zaait in de akker. Als de zaaier zijn werk gedaan heeft, komt het zaad op 'zonder dat hij zelf weet hoe. De grond brengt *vanzelf* vrucht voort ...' Hier trekt Schwartz de conclusie uit dat het koninkrijk van God als wetmatigheid kent dat het 'vanzelf' (Grieks: *automatē*) gaat. 'De bijbel spreekt dus uitdrukkelijk van een "groeiautomatisme".' Maar in werkelijkheid is het God die voor de groei zorgt (p. 12).

Wat hij met dit groeiautomatisme bedoelt, illustreert Schwartz met een verschijnsel dat hij uit de wetenschap kent. Het zgn. 'biotisch potentieel'. Een levend organisme heeft in zichzelf de mogelijkheid om zich te vermenigvuldigen. Het voorbeeld van een koffieautomaat en een koffieboon maakt duidelijk wat dat wil zeggen (p. 10). Een koffieautomaat produceert wel koffie, maar geen koffieautomaat. Een koffieboom produceert wel bonen waar een nieuwe boom uit groeit. In die boon is dus de mogelijkheid om zichzelf te vermenigvuldigen. Dat is het zgn. 'biotisch potentieel'. Zoals Schwartz het omschrijft: 'de inherente mogelijkheid

van een organisme of een soort om zichzelf te vermenigvuldigen, of wel te reproduceren' (id). Als je de goede omstandigheden schept, komt dit potentieel tot ontwikkeling.

Dit wordt door Schwartz op de gemeenteontwikkeling toegepast. Als wij ruimte scheppen voor het biotisch potentieel dat God zelf in de gemeente heeft gelegd, ontstaat er vanzelf gemeentegroei. 'Dan doet God wat Hij heeft beloofd. "Hij schenkt de wasdom" (1 Kor. 3:6)' (id). Het automatisme uit de gelijkenis van Marcus 4 is in feite een 'theomatisme': God werkt (p. 12). 'Het strategisch geheim van groeiende gemeenten is: ruimte maken voor Gods groei-automatismen' (p. 12). Zo luidt de centrale gedachte van Schwartz.

Ik moet zeggen dat hij zijn visie wel op hoog niveau zet! 'Wie iets uit Gods schepping leert, leert iets van God de Schepper' (p. 8). Eigenlijk claimt hij daardoor gezag voor de resultaten van zijn onderzoek. Hij is 'Gods groei-automatismen' op het spoor! Wie durft het er dan mee oneens te zijn?

Smal spoor

Ik ben zo vrij om van heel dit natuurlijke principe niets te geloven.

Er zit nogal wat biologie in zijn boek. Dat is niet mijn vak. Ik kan dat niet beoordelen. Dat moet een ander maar doen. Maar een vraag is wel of wat zich in de biologie voordoet, zomaar overgezet kan worden in een theologisch concept voor gemeenteopbouw. Dat lijkt mij aanvechtbaar. En wat de Here Jezus zegt, geeft daar geen grond voor.

De Here spoort ons aan om naar de groei van de lelies te kijken. Attendeert Hij dan op een groeiprincipe van zijn

koninkrijk? Maar welk principe moeten we dan afleiden uit zijn aansporing om naar de vogels te kijken (Mat. 6:26)? Ik dacht dat de Here de lelies vergeleek met de heerlijkheid van Salomo: zij zijn mooier dan Salomo in al zijn majesteit. Als God het gras al met die prachtige lelies bekleedt, 'zal Hij u niet veel meer kleden, kleingelovigen?' (Mat. 6:30). 'Wie haalt het bij Salomo's gewaden? Toch zijn de veldbloemen al mooier. Nóg mooier worden de gelovigen bekleed: dit zal dan moeten zijn in Gods koninkrijk.' Zo vat Van Bruggen de woorden van de Here kort samen (J. van Bruggen, *Matteüs*, p. 119). Hij leest het als een belofte over onze komende heerlijkheid. Maar ook als je de woorden van de Here niet op onze toekomstige heerlijkheid betreft, gaat het om een belofte van de zorg van onze hemelse Vader voor ons. Zijn zorg staat tegenover onze inspanning. Niet als een wetmatigheid, maar als de belofte van de Vader. En zijn Gods beloften ooit wetmatig? Schwartz gaat eigenlijk aan de bedoeling van de Here voorbij. Zijn beroep op diens woorden is erg willekeurig.

Net zo willekeurig is zijn uitleg van de gelijkenis in Marcus 4. Ik stem Schwartz toe dat de Here spreekt over een groei die 'vanzelf' plaatsheeft. Maar dat is een ander 'vanzelf' dan Schwartz ervan maakt. Het koninkrijk is gelijk aan een mens die zaad strooit, slaapt en opstaat, en het zaad komt op en groeit zonder dat hij zelf weet hoe. Het 'vanzelf' staat tegenover het 'zonder dat hij zelf weet hoe'. We luisteren weer even naar Van Bruggen: 'Hoe een korrel in de aarde tot vrucht komt, is een wonder. God werkt het. Het gebeurt zonder menselijke techniek. De uitdrukking "vanzelf" (automatè) wijst op Gods directe arbeid' (*Marcus*, p. 114). Hier wordt terecht op het *wonder* gewezen tegenover menselijke techniek en menselijk kennen. Dat heeft weinig van doen met een groei-automatisme waardoor het zaad door inwendige kracht vanzelf tot rijpe vrucht groeit. Werkt een wonder ooit automatisch?

Daarbij heeft de uitleg van Schwartz wel een heel merkwaardig gevolg. De Here spreekt over 'zonder dat hij zelf weet hoe'. Schwartz zegt dat het groei is krachtens biologisch-immanente kracht. Hij weet dus wel hoe het gaat! En wat de Here *niet* maar Schwartz *wel* invult, wordt ons als goddelijk principe voorgehouden! Is dat niet vreemd?

Ook om een andere reden is het

beroep op Matteüs 6 en Marcus 4 aanvechtbaar. We spreken over gemeenteopbouw. De twee vergelijkingen van de Here Jezus zijn beelden, ontleend aan de natuur. Schwartz leidt uit deze beelden een principe af. Maar is de natuur dan de enige weide waar de Schrift vergelijkingen voor de kerk plukt? In de veehouderij vindt de Here het beeld van de kudde. Uit de liefde gebruikt Hij het beeld van de bruid. Uit de stedenbouw komt het beeld van de stad. We kennen het beeld van het lichaam. Enzovoort. Hoe talrijk en gevarieerd zijn de beelden niet waarin de Schrift over de kerk en Gods koninkrijk spreekt? Vanwaar dan de exclusieve rol voor die twee vergelijkingen om daar een principe uit af te leiden? Deze twee beelden zijn in zekere zin nog betrekkelijk ook. Ze lagen nogal voor de hand bij een agrarisch volk dat Israël was. Je gaat ze overvragen wanneer je daaruit goddelijke principes en wetmatigheden afleidt.

Schwartz meent dat de groeimechanismen in de natuur onder de goede omstandigheden vanzelf goede vrucht geven. Is dat waar? Ik kan dat biologisch niet beoordelen. Maar is er in de natuur ook geen degeneratie? De schepping is aan de vruchteloosheid onderworpen, zegt Paulus (Rom. 8). We zuchten onder de vloek die God over de aardbodem uitsprak. Adam zou al zwoegend eten van een aardbodem die dorens en distels zou voortbrengen. Dat lijkt bepaald niet op harmonieuze groei en bloei onder gunstige omstandigheden.

In en met de gemeente ontvangen we het heil dat ons van de vloek verlost. Aan die gemeente bouwen we, terwijl de schepping zucht en wacht op het openbaar worden van de zonen van God. Alleen al om dit wachten en zuchten zal de ontwikkeling van die gemeente niet zo harmonisch verlopen als het model van Schwartz suggereert.

Het is duidelijk dat het natuurlijke bij Schwartz de boventoon voert. In de natuur leren we van de Schepper zelf. Maar schiep God ook het technische niet? Als we leerling van Gods schepping willen zijn, is er alle reden om ook uit de techniek principes voor gemeenteopbouw af te leiden. Overigens is het opmerkelijk dat Schwartz de kerngedachte van zijn visie die hij uit de *natuur* leert, aanduidt als 'groeimechanisme', wetmatigheden' en 'automatisme'. De *natuurlijke* groei verloopt kennelijk toch op *mechanisch*-wetmatige, op technische wijze!

Het voorgaande laat zien dat de natuurlijke gemeenteontwikkeling van Schwartz zich op een heel smal spoor beweegt. Dat geldt zowel voor zijn beroep op Gods Woord als ook voor zijn gebruik van Gods schepping. Zijn visie lijkt daardoor een vorm van natuurromantiek, die nogal biblicistisch op Gods Woord wordt gegrond.

Twee polen

Dit betekent niet dat Schwartz het technische in de schepping geheel negeert. Hij geeft er een bepaalde plaats aan. Om het ontwikkelingsproces duidelijk te maken wijst hij namelijk op de tweepoligheid die overal in de schepping aanwezig is (p. 84). Er is mannelijk en vrouwelijk, in het magnetisme en in de elektriciteit zijn er de plus- en de minpool. Deze polen trekken elkaar over en weer aan. Deze spanning tussen beide polen 'schept ruimte voor het biotisch potentieel' (p. 84). De menselijke voortplanting voltrekt zich via de spanning tussen man en vrouw. Zo komt bij elk organisme de voortplanting, de vermenigvuldiging, op gang.

Laat ik maar zwijgen over de vraag of we op deze manier over de gemeenschap van man en vrouw kunnen spreken. Het gaat er nu om wat Schwartz met dit inzicht doet. Met deze tweepoligheid ontleedt hij nl. het spreken van de Schrift over de kerk. Zoals bekend, bestaat de kerk volgens de Schrift uit *levende stenen* (1 Petr. 2:5), er is *groei* (Ef. 2:21). Het is het *lichaam* van Christus (Ef. 4:12) en Gods *akker* (1 Kor. 3:9). Allemaal biologisch gekleurde woorden. Daarbij passen ook woorden als 'organisch', 'groeien', 'vrijheid', 'gebeuren'. Dat is de ene pool. Dat noemt Schwartz de dynamische pool. Maar, zo signaleert hij, het zijn *levende stenen*, de groei van een *bouwwerk* (Ef. 2), het lichaam wordt *opgebouwd* (Ef. 4), de akker is ook Gods *bouwwerk* (Kol. 3). Dat zijn woorden uit de techniek. Daar horen woorden bij als 'technisch', 'bouwen', 'orde', 'maken'. Dat is de statische pool die tegenover de dynamische pool staat. En zo komt dan de ontwikkeling van de kerk op gang: 'De dynamische pool "produceert" organisatievormen (structuren, instituties, regels, programma's enz.) en deze organisatievormen "stimuleren" op hun beurt de dynamische pool.' En, zo vervolgt Schwartz, 'zolang deze kringloop intact blijft, niet alleen in theorie maar ook in

de praktijk, is de verhouding tussen beide polen uiterst creatief. Wanneer dit het geval is, heb je altijd te maken met een gezonde en groeiende gemeente, zo blijkt uit onderzoek' (p. 85). In de spanning tussen beide polen werkt de Heilige Geest. Hij geeft de wasdom.

Op het eerste gezicht lijkt het alsof de statische pool, de techniek, náást de dynamische pool staat. Maar in feite is hij ondergeschikt. Er is immers een 'reformatorisch principe' dat je 'alle bestaande instituties toetst, in hoeverre ze bijdragen aan de ontwikkeling van de dynamische pool, dus van de gemeente als organisme. Dat is, aldus Schwartz, 'de structuurwet van iedere reformatorische beweging' (p. 94). De pool van het leven, de groei, de dynamiek, dáár gaat het om. Het statische, het instituut, de orde, is niet onmisbaar, maar wel van tweede rang. Het natuurlijke en biologische heeft de boventoon. Het technische is daaraan ondergeschikt.

Oud verhaal

Deze visie wordt uitgedragen als iets nieuws. Maar het kan leerzaam zijn om eens even terug te kijken. Wat nieuw lijkt, is soms heel oud.

Bij het lezen van de visie van Schwartz moest ik denken aan de preek waarmee op 10 augustus 1870 Abraham Kuyper intrede deed als predikant in Amsterdam. Hij preekte over Efeziërs 3:18: 'geworteld en gegrond in de liefde.' Het eerste woord, 'geworteld', was volgens Kuyper een beeld uit de biologie. Het zag op de kerk als organisme, het lichaam van Christus. Het 'gegrond' sloeg volgens Kuyper op de kerk als instituut en wat daarbij hoort: ambt, sacramenten, prediking enz. Hier horen we de onderscheiding tussen de kerk als instituut en de kerk als organisme, die Kuyper vaak hanteerde. Het voert te ver om hier heel Kuypers opvatting over de kerk weer te geven. Maar van belang is dat het instituut in Kuypers beschouwing dienstbaar was aan het organisme. Het is 'de geïnstitueerde kerk als het instituut der genademiddelen, dat tot taak heeft de potentiële genade aktueel te maken, en de zichtbaarwording van het nieuwe leven der particuliere genade in het optreden der gelovigen' (W.H. Velema, *De leer van de Heilige Geest bij Abraham Kuyper*, p. 196). Anders gezegd: het kerkinstituut heeft als doel om de genade die sluimerend aanwezig is, actief te maken in een leven uit de

genade. Daarin treedt de kerk als organisme aan het licht. Schwartz kon Kuyper wel gelezen hebben!

Ook op een ander onderdeel kon hij wel een leerling van Kuyper zijn. Het biotisch principe van Schwartz duidt op een kracht die in het levende organisme aanwezig is. Het is een *inherente* mogelijkheid. Het instituut activeert die kracht. We hoorden bij Kuyper over genade die potentieel aanwezig is en die actueel/actief gemaakt moet worden. Was hij niet van mening dat de wedergeboorte als een kiem in de uitverkorene gelegd wordt en dat deze kiem door de dienst van het instituut (prediking, genademiddelen) wakker geroepen wordt? En het ging uit de aard van de zaak natuurlijk om die wedergeboorte. Dat is de grote zaak van Gods genade. Aan die grote zaak is het kerkelijke instituut ondergeschikt. Dat instituut wordt ook vanuit de wedergeboorte gerelativeerd. Zo arriveren we bij Kuypers opvatting van de onzichtbare kerk.

Of Schwartz Kuyper gelezen heeft, weet ik niet. Dat zal allicht niet zo zijn. De overeenkomst kan ook op een andere manier ontstaan, bijvoorbeeld doordat beiden geput hebben uit dezelfde bron. We zijn hier in de gedachtewereld van het zgn. organische denken. Kuyper kende dat uit de Duitse natuurfilosofie van zijn tijd. Kort samengevat komt dat erop neer dat de geest, het leven, zich ontwikkelt als een kracht die in het organisme aanwezig is, en die zich voltrekt via de spanning tussen het leven en de dode materie. Dat organische denken is in verschillende concepten uitgewerkt. Mogelijk heeft Schwartz daaruit geput. Hoe dat ook zij, in het kled van zijn natuurlijke gemeenteontwikkeling schuilt een oud verhaal. Het heeft ons, dacht ik, moeite genoeg gekost om ons van dat oude verhaal vrij te maken.

De Heilige Geest

In het begin van deze Kroniek schreef ik over de verhouding van het werk van God en de menselijke activiteit. Schwartz heeft op die verhouding een visie ontwikkeld. Daar zijn vanuit het werk van de Heilige Geest wel een aantal kritische opmerkingen bij te maken.

In zijn 'natuurlijke' visie ziet Schwartz de kracht van de Geest werken

als een kracht die in het organisme aanwezig is. Hebben we in de kracht van de Heilige Geest dan niet te maken met Gods *herschepende* kracht? In de Dordtse Leerregels wordt erkend dat dit een bovennatuurlijke kracht van God is. Het is waar dat de Geest mogelijkheden en gaven gebruikt die God in de schepping heeft gelegd. Maar daarmee is niet gezegd dat de herschepende kracht van de Geest in de schepping aanwezig is en niet bovennatuurlijk zou zijn. Waarom bidden we dan om de komst en om de genade van de Heilige Geest?

Een tweede bezwaar tegen Schwartz' kerngedachte is, dat hij over het werk van de Geest spreekt in termen van wetmatigheid en automatisme. Ik gaf al aan dat hij zich beroept op gelijkenissen die over beloften van God gaan. Maar Gods beloften zijn geen wetmatigheden. Zo is ook het werk van de Heilige Geest geen wetmatigheid. Hij doet zijn werk naar goddelijk welbehagen en in goddelijke vrijheid: zoals en wanneer Hij wil. De vrijmacht van de Geest wordt bij Schwartz gedegradeerd tot de wetmatigheid van een stukje menselijke 'techniek': als wij de goede omstandigheid scheppen, werkt het in de gemeenteopbouw 'vanzelf'.

Een derde bezwaar is dat het werk van de Geest ingrijpend van karakter verandert. Hij werkt in, volgens Schwartz, in *de polaire spanning* tussen het organisme en het instituut. In de Schrift lees ik dat de Geest werkt door de verkondiging van het evangelie en door de sacramenten (Rom. 1:18; 1 Petr. 1:23; HC zd. 25). Dat zijn de middelen van Gods genade. Niet de spánning, maar de bóódschap. De Geest brengt met en door die boodschap niet iets op gang wat in de kerk aanwezig is. Hij schépt en Hij scheidt iets níeuws wat niet in ons is (Rom. 4:17). Hij herschepet mensen die van nature dood zijn en die dus ook niet beschikken over een inherente mogelijkheid om zichzelf te vermenigvuldigen.

Een vierde bezwaar betreft het onderscheid van instituut en organisme. Ik kan in de Schrift niet vinden dat het instituut van de kerk iets is van ondergeschikte betekenis. Het is er niet om een polaire spanning aan de gang te houden, maar het zijn de middelen waardoor het lichaam van de kerk zichzelf in liefde opbouwt, waarin de gemeente naar Christus toegroeit (Ef. 4). Het is niet alleen dienstbaar aan de levende band met Christus. Het is zelf ook vrucht van de band met Hem.

Want de gelovigen luisteren naar Hem, ook bij alles wat Hij zegt over de kerk, haar opbouw, haar ambten, sacramenten, tucht en haar orde. Daarbij vertekent Schwartz wat hij het 'reformatorisch principe' noemt. Dat principe toetst niet ieder instituut erop of het dienstbaar is aan de geloofsrelatie met Christus. Reformatorisch is dat de kerk getoetst wordt aan het Woord van Christus. Dat is toch wel wat anders.

Arminiaans

Een vijfde bezwaar is er tegen de gedachte dat, onder de goede omstandigheden, de groei 'vanzelf' komt. Dat klinkt optimistisch. Ik wees er al op dat Schwartz geen rekening houdt met het lijden en de vruchteloosheid. Hij zwijgt opmerkelijk genoeg ook over de zonde! Hij heeft het wel over weerstanden. Dan bedoelt hij technocratische en spiritualistische weerstanden, twee benaderingen die geen rekening houden met zijn natuurlijke principe. Maar hij zwijgt

over weerstanden die het Woord van God aanwijst: de zonde, de erfzonde, onwil, traagheid, vijandschap, de strijd van het vlees tegen de Geest. Krijgen we in de ontwikkeling van de gemeente daar dan niet mee te maken? De kerk leeft en bloeit niet door de spanning tussen een dynamische en een statische pool. Ze leeft en bloeit door de genade die haar mobiliseert tegen de zonde. Daar speelt zich haar strijd af, en ook haar ontwikkeling. Wat is in die strijd de waarde van het 'vanzelf' en de zin van een 'groei'automatisme? Is er in die geestelijke strijd ooit sprake van een automatisme? Dan denk ik aan de Dordtse Leerregels. Die leren ons elk automatisme dat op wetmatigheden en automatismen gegrond is, wel af. Zij spreken ook niet over groei die onder gunstige omstandigheden plaatsheeft. Het concept van Schwartz is in wezen arminiaans, in die zin dat Gods Geest zijn werk doet als de kerk de mogelijkheden die in haar aanwezig zijn, goed gebruikt. Het is vanouds de optimistische opvatting die voor de erfzonde

geen plaats heeft en evenmin voor een God die naar zijn eigen welbehagen te werk gaat. Gods welbehagen is toch de doodsteek voor alle automatisme en alle 'vanzelf'!

Heroverwegen

Zoals ik aangaf, lijkt het erop dat de natuurlijke gemeenteontwikkeling van Schwartz al meer als visie op gemeenteopbouw wordt gehanteerd. Natuurlijk zou het niet terecht zijn om hen die (al dan niet selectief) gebruik van Schwartz' concept maken, heel diens opvatting in de schoenen te schuiven. Maar er is mijns inziens wel ingrijpende kritiek op zijn concept te leveren. Zou het niet goed zijn om, in het belang van gereformeerde gemeenteopbouw, nog eens kritisch naar deze 'natuurlijke gemeenteontwikkeling' te kijken en de keuze daarvoor opnieuw te overwegen?

Lees je Bijbel van A tot Z

Een poosje terug verscheen het boekje *HoogTijd voor de bijbel*.¹ Een boeiend boekje, waarin op allerlei manieren het bijbellezen gepromoot wordt. Opmerkelijk is echter, dat in dit boekje meer gesproken wordt over het dát, dan over het wát van het bijbellezen. Want wat lezen wij, als we de Bijbel open doen? Lezen we, bijvoorbeeld aan de hand van een dagboek, losse bijbelpassages? Lezen we af en toe een bijbelboek achter elkaar, om daarna weer iets anders te lezen? Deze vraag komt in dit boekje nauwelijks aan de orde. Al valt tussen de regels wel te lezen dat veel christenen vandaag meestal losse bijbelboeken of -gedeelten lezen.

Aan de ene kant kun je daar blij om zijn. Want *HoogTijd voor de bijbel* maakt ook duidelijk dat er kerkleden zijn die het zó druk hebben, dat ze helemaal niet aan bijbellezen toekomen. Wat is

het dan waardevol dat velen de christelijke gewoonte hoog houden om elke dag in Gods Woord te lezen. En toch... Want als veel gelovigen de Bijbel slechts gedeeltelijk lezen, wat gaat er dan gebeuren in de kerk? Ik waag het te poneren dat we dan vroeg of laat geestelijk aan bloedarmoede gaan lijden. Vandaar dit artikel, dat de stelling wil verdedigen dat het van levensbelang is, dat wij in ons persoonlijk omgaan met onze Vader in de hemel niet maar bijbelgedéélten, maar héél de Bijbel lezen. Van A tot Z.

Enkele gegevens

Eeuwenlang bestond in Nederland de christelijke gewoonte dat thuis de Bijbel werd gelezen, meestal van A tot

Z. Elke dag, wanneer het eten op was, kwam de Bijbel op tafel. Liefst drie keer per etmaal. En de Schrift werd gelezen, van Genesis 1 tot en met Openbaring 22. En was de Bijbel uit, dan begon je opnieuw. Er werd wel eens wat overgeslagen (het Hooglied bijv.); kerkelijke feestdagen doorbraken het ritme; gezinnen hadden soms rond verjaardagen of op zondag eigen tradities. De kinderbijbel doorbrak soms een aantal jaren het

Thema J.J. Burger

patroon. Maar meestal ging toch vroeg of laat heel de Bijbel open.

Als ik het goed zie, slijt deze traditie hard uit. Dat een gezin nog driemaal per dag samen aan tafel zit, is voor velen uitzonderlijk geworden. Sommige gezinnen eten alleen nog in de weekenden gezamenlijk. Onder die omstandigheden wordt het steeds moeilijker de Bijbel van A tot Z te lezen. Als de tussenpozen tussen het lezen te groot worden, raak je de draad kwijt. Het bijbelleespatroon verschuift dan ook. In *HoogTijd voor de bijbel* staat een klein onderzoek² over het huidige bijbelleesgedrag. Daaruit blijkt, dat vandaag de dag 62 procent van de bijbellezers gebruik maakt van een dagboek en ruim een kwart een bijbelleesrooster hanteert.³

Men leest dus veelal niet meer heel de Bijbel. Veertig procent van de mensen geeft aan vooral uit het Nieuwe Testament te lezen.⁴ Elders in *HoogTijd voor de bijbel* staat: 'Vaak lezen we kleine stukjes uit de bijbel, een perikoop of een paar verzen.'⁵ Vandaar het advies om 'af en toe eens een heel bijbelboek te lezen, zoveel mogelijk achter elkaar'. Als ik deze gegevens op me laat inwerken, is mijn conclusie dat veel mensen vandaag de dag inderdaad niet (meer) heel de Bijbel lezen; je mag al blij zijn als men af en toe eens één bijbelboek achter elkaar leest.

Toegegeven: het in *HoogTijd voor de bijbel* gepresenteerde onderzoek is beperkt. Maar ik denk dat ieders ervaring in eigen omgeving het bevestigt: het integrale bijbellezen staat vandaag in christelijk Nederland sterk onder druk.

Wat doet het ertoe?

Men zal zeggen: Wat doet het ertoe? Als er maar uit de Bijbel gelezen wordt. Wát gelezen wordt, is niet zo belangrijk. Hele volksstammen lezen vandaag helemaal niet meer uit het evangelie. Wees blij dat veel mensen dagelijks nog naar de Bijbel grijpen. Trouwens: het 'klassieke' integrale bijbellezen had ook z'n schaduwkanten. Het was vaak dorre routine. Kinderen begrepen het niet. Geef mij dan maar een levend leesrooster of een fris dagboek.

En daar zit iets in. Als iemand jarenlang de Bijbel niet meer heeft gelezen en via een dagboek weer met het evangelie in contact komt, kun je God erom danken. Een bijbelleesrooster kan structuur geven aan het bijbellezen, zeker bij jongeren en alleenstaanden. En toch...

De hele Bijbel is Gods Woord

Toch bepleit ik het (vroeg of laat weer) lezen en gaan lezen van de hele Bijbel. En bepleit ik het groeien van de 'melkspijs van het leesrooster' naar de 'vaste spijs' van het lezen van heel de Schrift. Waarom? Laat ik primair twee centrale dingen noemen.

- Wij geloven dat heel de Bijbel Gods Woord is. We belijden in artikel 4 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis wat de canonieke bijbelboeken zijn. En in het daaropvolgende artikel 5 belijden we, dat we al (!) deze boeken als heilig en canoniek ontvangen. Als dat zo is, moeten we ook al die bijbelboeken leren lezen. We wijzen schriftkritiek af. We veroordelen mensen die delen van de Bijbel

om wat voor reden niet geloven. Als we delen van de Bijbel om wat voor reden niet meer lezen, doen we in feite precies hetzelfde. Wie dus gelooft dat héél de Bijbel Woord en geschenk van God is, zal ook zijn best doen om heel de Bijbel te (gaan) lezen.

- De Bijbel bestaat uit 66 individuele boeken. Die je apart kunt lezen en benoemen: wet, profeten, evangeliën, brieven. Je mag dus best een los bijbelboek lezen. Graag zelfs. Als je maar niet vergeet dat er in de bijbelboeken een historische lijn zit. Van het paradijs, via Golgota, naar het paradijs. Toegegeven: niet elk bijbelboek zit even strikt aan die lijn vast. Bijbelboeken als Spreuken of de brief van Judas zijn niet zo hecht aan Gods tijdbalk gekoppeld als Genesis, Koningen of Handelingen. De

kleine profeten zijn apart van de grote geordend. Vandaar dat Micha en Jesaja, hoewel tijdgenoten, in de Bijbel niet naast elkaar staan. De historische lijn is bij de ordening van de bijbelboeken geen keurslijf. Maar die lijn is er wel. De Bijbel is geen encyclopedie, waarin je zomaar losse artikelen kunt opslaan. De basisordering van de bijbelboeken is een historische. Vandaar dat het, om inzicht te krijgen in de Bijbel, van wezenlijk belang is de Bijbel met respect voor die tijdslijn te lezen. Van A tot Z.

Praktische geestelijke groei

Het bovenstaande kan misschien een beetje theoretisch lijken. Maar dat is het toch bepaald niet. Het lezen van de Bijbel van A tot Z heeft alles met de praktijk te maken. Waar niet heel de Bijbel gelezen wordt, heeft dat nl. direct gevolg voor ons geloof en onze vroomheid. Laat ik dat illustreren aan de hand van het volgende.

- Gereformeerde mensen zijn door de jaren heen opgegroeid bij het adagium 'Schrift en belijdenis'. Terecht. Maar wat gebeurt er, wanneer daarbij de Bijbel niet meer van A tot Z opengaat? Dan verdwijnt het totaal kader van de Schrift en als denkkader blijft alleen de belijdenis over. De Bijbel is alleen nog goed voor de losse teksten. Maar dan wordt de confessie dominant over de Bijbel. Dan wordt de leer een systeem. We gaan bijbelse woorden lezen door de bril van de belijdenis in plaats van andersom. Het gereformeerde 'Schrift en belijdenis' kan dan ook alleen goed functioneren als de Bijbel in z'n totaliteit dominant blijft ten opzichte van de confessie. Alleen waar de hele Schrift gelezen wordt, kan de belijdenis z'n functie fris blijven vervullen. Zo niet, dan verstarren vroeg of laat kerk en kerkleer.
- Daarmee hangt direct het volgende samen: heel gauw zitten christenen vast aan persoonlijke eenzijdigheden of vooroordelen. Iedereen heeft bepaalde ideeën over de Bijbel. Je hebt een bepaalde visie op Christus. Je hebt de erfenis van je opvoeding en je catechisatie bij je. Anderen torsen de erfenis van een zware gereformeerde opvoeding of een eenzijdig

'evangelisch' denken. Op zich is dat niet onoverkomelijk. Maar lees je nu selectief uit de Bijbel, dan worden je vooroordelen zo maar dominant. Terwijl het lezen van héél de Schrift de beste garantie is dat onze vooroordelen onder kritiek komen te staan. Wie bijvoorbeeld 'vrijgemaakt' is groot geworden en dagelijks de Bijbel aan de hand van een 'vrijgemaakt' dagboek leest, zal al te makkelijk 'vrijgemaakt' blijven denken. En het vaak niet eens in de gaten hebben. Wie héél de Bijbel leest, zal schriftuurlijk leren denken. Hoezeer je ook dán nog moet blijven vechten met je (onbewuste) vooroordelen.

- Hier komt bij: wie de Bijbel leest aan de hand van leesrooster of dagboek, krijgt nog maar een deel van de Bijbel onder ogen. Elk rooster selecteert. Elk dagboek maakt keuzes. Het kunnen heel verdedigbare keuzes zijn. Maar wel selectief. Met als gevolg dat de kennis van de totale Bijbel in de kerk achteruitgaat. En alleen waar héél de Schrift gelezen wordt, blijft de bijbelkennis van de gemeente op peil.
- Maar moet dat per se gebeuren via ons persoonlijke bijbellezen? Moeten niet de kerk, de gezamenlijke bijbelstudie, de catechese, ervoor zorgen dat ik de Bijbel leer kennen en bijbels leer denken? Maar vergeet het nooit: tegen het persoonlijk en samen thuis bijbellezen kan niets qua geestelijke intensiteit op. Reken maar uit: ik hoor gemiddeld twee keer per week een preek. Wie twee keer per dag uit de Bijbel leest, leest veertien keer per week uit de Bijbel. Een predikant of catecheet geeft 26 à 30 keer per jaar een uur catechisatie. Wie met z'n kinderen drie keer per dag uit de Bijbel leest, opent Gods Woord $365 \times 3 = 1095$ keer per jaar. En zelfs als je het maar één keer per dag doet, lees je thuis op jaarbasis nog altijd ruim tien keer zo vaak uit de Bijbel als de kerk catechese geeft. Met andere woorden: het regelmatig thuis bijbellezen geeft een evangelieoverdracht die in intensiteit nergens elders te evenaren is. Terwijl als het thuis-bijbellezen hapert, geen bijbelstudie of catechese de schade kan repareren.
- De kerk heeft de belofte van de Heilige Geest. Als we moeten getuigen van Christus, hoeven we niet bang te zijn. De Geest zelf zal ons de woorden in de mond leggen (Mat. 10:19

en 20). Maar dat gebeurt niet zomaar. Jezus zei ook: De Geest zal jullie te binnen brengen alles wat ik tegen jullie gesproken heb (Joh. 14:26). Dat betekent: alleen waar ik eerst geluisterd heb naar alles wat Jezus tegen mij sprak, zal de Geest mijn geheugen in de toekomst in momenten van spanning en uitdaging helpen. Alleen als ik vandaag alle woorden van Jezus leer lezen, zal ik er in de toekomst altijd tegen kunnen.

Moeilijke passages

Maar de Bijbel heeft ook lastige passages. Bijbellezen van A tot Z betekent dat je aanloopt tegen stambomen, volkstellingen, tempelafmetingen en offerwetten. Bijbelverzen die zich nauwelijks laten voorlezen. Zoals die Chinese vooranger over het Oude Testament zei: 'Het lijkt soms op het eten van kreeft. Veel schaal en weinig vlees.'⁶ En inderdaad is niet alles in de Bijbel zonder meer voorleesbaar. Zeker niet voor jonge kinderen. Maar ook ouderen ervaren het zo. Maar dat betekent niet dat deze onvoorleesbare passages dus ook onleesbaar zijn. Het zal alleen nodig zijn dit soort bijbelpassages op een eigen manier te benaderen.

Misschien moet je zulke bijbelgedeelten niet op een drukke doordeweekse dag lezen, maar ze bewaren voor een rustiger tijdstip. Of er apart werk van maken. Zo kun je passages over bijvoorbeeld de afmetingen van de tempelmuren in Jeruzalem illustreren met een afbeelding of plattegrond, die laat zien wat de Bijbel in woorden tekent. Kortom: moeilijke passages (en die zijn er!) vragen om een aangepaste manier van bijbellezen. Dat is een weerbarstige uitdaging. Als we maar niet zeggen: 'Lastig deel, sla over', maar op z'n tijd ook déze passages onze aandacht geven. Omdat we geloven dat ook deze bijbelwoorden waarheid en inhoud bevatten (vgl. art. 25 NGB).

Een wens

Bijbellezen is levensnoodzakelijk. Het is tegelijk een opgaaft waar je steun bij nodig hebt. Je moet het samen doen met alle heiligen (Ef. 3:18). Want als ik het hierboven heb over illustratiemateriaal en toelichting, kan niemand dat alleen. Wat zou het daarom een ge-

schenk zijn, wanneer er eenvoudig huis-materiaal op de markt was, dat ons begeleidt bij het lezen van juist heel de Bijbel. Ongetwijfeld is er rond de Bijbel veel op de boekenmarkt te koop. Vaak te veel. In z'n hoeveelheid vaak ook net weer te divers om voor dagelijks gebruik handzaam te zijn. Wat zou daarom een bijbels dagboek (eventueel voor een periode van drie of vier jaar) waardevol zijn, waarin we door heel de Bijbel geleid zouden worden. Cursorische bijbellezing in dagboekvorm met korte, meditatieve parafraze.

Iets in die richting is ooit opgezet door wijlen ds. D. Vreugdenhil onder de titel *Van boek tot boek van dag tot dag*.⁷ Hoewel dat dagboek m.i. te weinig Bijbel en te veel preek had; en lang niet heel de Bijbel bestrijkt. Maar de titel geeft wel de bedoeling aan: dit dagboek wilde héél de Bijbel recht doen. Ook *Het Leven*,⁸ een bijbel met aantekeningen, gebruikmakend van de bijbelvertaling *Het Boek*, geeft waardevolle aanzetten. Maar dit boek is toch meer een studiebijbel dan dat het gewone bijbellezen erdoor vereenvoudigd wordt.

Iemand zou daarom de tijd en de kracht moeten krijgen om ons te helpen met een bijbels dagboek dat héél de Bijbel beslaat. Met korte exegetische en praktische kanttekeningen. Dat zal intussen voorlopig wel een vrome wens blijven. Zoiets vraagt monnikenwerk. Laten we daarom maar niet wachten op het volmaakte boek-bij-de-Bijbel, maar gewoon (weer) beginnen biddend heel de Bijbel te lezen. Van A tot Z. Het zal een machtig middel zijn om de kerk voor hypes en eenzijdigheden te bewaren, en haar werkelijk en evenwichtig te laten groeien op het fundament van Christus Jezus.

Noten:

¹ Bram Beute e.a., *HoogTijd voor de bijbel*, Barneveld 2004.

² Marjon Welmers, 'Een klein onderzoek naar het bijbelleesgedrag van kerkgangers', in: *HoogTijd voor de bijbel*, p. 80-86.

³ A.a., p. 84.

⁴ A.a., p. 83.

⁵ Sabine van der Heijden, 'Bijbellezen met hoofd, hart en handen', in: *HoogTijd voor de bijbel*, p. 94.

⁶ Zie Th.C. Vriezen, *Hoofddlijnen der theologie van het Oude Testament*, Wageningen 1966, p. 97.

⁷ D. Vreugdenhil, *Van boek tot boek van dag tot dag*, Enschede 1979.

⁸ *Het Leven. Praktische lessen uit Het Boek*, Heerenveen 2001.

Kruisje halen

Wie de elfstedentocht uitrijdt, mag een kruisje halen. En was dit dan de bekroning van een kroegentocht? Want dit betreft het besluit van carnaval. Na het *haring happen* hebben we nog het *kruisje halen*, zei de koopvrouw in de marktkraam.

Ik kwam om een bloemetje. Voor carnaval?, zei ze. Ik keek verbaasd en ze zei: Of houdt u niet van carnaval? En toen kwam het relaas van hoe zij carnaval vierde. Het feest der feesten, zei ze. Ze spaarde er een heel jaar voor. Om een kleine week in een kroeg te zijn. En dan komt op de laatste dag de haring. Om de vleesloze vastentijd aan te kondigen. En ten slotte ging ze dan nog naar de St.-Jan voor een kruisje van wijwater en as op haar voorhoofd. Het hier bekende askruisje als een teken om de gelovige aan te sporen tot een tijd van bezinning, boete en bekering.

Voor mij is het allemaal nieuw. Ik woon hier nog maar net in 's-Hertogenbosch, pardon: Oeteldonk. En ik kom van boven de grote rivieren. O, ik kende het feest van carnaval. Van de zondagse optocht in het roomse Hoogland. Die trok urenlang langs ons huis, en ik had weken nodig om de confetti en de lege bierblikjes uit mijn tuin te ruimen. Maar nu beleef ik het heuse carnaval, met al de bijkomende roomse symbolen.

Een week tevoren had ik nog een bezoek gebracht aan een oude koster. Hij was jarenlang verbonden aan ons kerkgebouw dat tot voor kort nog eigendom was van de roomse

kerk. En de man voelt zich nog altijd verbonden aan het gebouw. Hij bezoekt geregeld onze diensten. Hij zegt daarvan te genieten. Een volle kerk en wat zingen jullie prachtig. En graag luister ik naar het evangelie, de blijde boodschap van het kruis. Maar, zei hij toen, daarom vind ik het zo vreemd dat het kruis uit de kerk is verwijderd. Een groot houten kruis. Het stond achter de kansel, tegen de muur. En ik moest het nog op de dag voor de zondag waarop jullie het gebouw zouden gaan gebruiken, weghalen. Dat snap ik niet. Zo vurig preken over het kruis, maar je mag er dus niet naar kijken...

Ik was wat verlegen met zijn onbegrip. Dit was gebeurd vóór mijn komst. En ik moet bekennen dat ik wel iets heb met een kruisbeeld. Ik dub er al langer over om er één te kopen. Ik zag er één in een kunsthandel hier in deze bisschopsstad. Eén met een corpus. Iets te duur, en mijn vrouw maakte bezwaar. Dat corpus, zei ze. Als je dan per se een kruisbeeld wilt, neem dan een leeg kruis. Ik probeerde nog wat aan te dringen: weet je dat ook een christelijk-gereformeerde columnist van het *ND* een kruis-mét-corpus op zijn werkkamer heeft hangen... Het maakte geen indruk.

Wat hebben wij tegen een kruisbeeld? Wij, die róemen in het kruis. Oké, ik ken mijn Catechismus. Geen stomme beelden, maar de levende verkondiging! Zelfs de roomse koster heeft het opgemerkt. Hij zegt ervan te genieten. En ik ben overtuigd. Nu mijmer ik nog slechts over een beeld

van het kruis. Het kruis: centrum van ons geloof. Dat kruis mét corpus. Het gaat immers om de Gekruisigde.

Om Hem gaat het Paulus. In de gemeente van Korinte. Die gemeente, die roemt in de heerlijkheid van Christus, waar ze zich graag laten voorstaan op hun rijkdom in de Geest, om te pronken met de gaven die ze zeiden van Hem te hebben gekregen. Die gemeente houdt Paulus de Gekruisigde voor ogen. Want de Heer is wel opgestaan en opgevaren, maar Hij wil als de Gekruisigde voor de ogen geschilderd worden. Ten teken voor de gelovigen om te komen tot bezinning, boete en bekering.

Dat teken kunnen we in onze tijd van nadere bezinning op de betekenis van Christus en de gaven van de Geest wel gebruiken. En, het is niet voorbehouden aan deze zogenaamde vastentijd. Het is ook niet typisch voor de Goede Vrijdag. Het kerkelijk jaar kan een gezonde geloofsbeleving hinderen! Laten we wekelijks een kruisje halen, als ik deze vreemde zegswijze even mag gebruiken. Laten we heel regelmatig het avondmaal gebruiken. Die viering van de heerlijke gedachtenis aan de bittere dood van Gods geliefde Zoon Jezus Christus. Dat doet ons voortdurend onze zonden overdenken en ons voornemen om voortaan uit dankbaarheid met heel ons leven God de Here te dienen.

G. Zomer

Christelijke politiek in Nederland anno 2006

In het jaaroverzicht 2005 van het *Nederlands Dagblad* wees de adjunct-hoofdredacteur Koert van Bakkum erop, dat zich de voorboden aandienen van een ander Nederland dan we tot nu toe gewend zijn. Hij stelde de vraag of christelijk Nederland zich hiervan wel voldoende bewust is. En in het verlengde daarvan de vraag, hoe een christenpoliticus zich in dat andere Nederland moet opstellen.

Een andere wereld

Nu zijn de veranderingen velerlei. Van Bakkum noemt onder andere de grotere inkomensverschillen en de lastige positie van minderheden, maar er zou uiteraard meer te noemen zijn. De actualiteit van vandaag vormt hiervan een goede illustratie. Nu ik dit schrijf, lijkt een groot deel van de wereld in rep en roer te zijn naar aanleiding van de publicatie van enkele spotprenten in een Deense krant. In de vorige eeuw zou dit hooguit tot enige discussie in de Deense pers hebben geleid. Nu is het wereldnieuws. Europese en Amerikaanse politici doen verwoede pogingen om de internationale politieke reacties binnen de perken te houden. Ook in Nederland kan geen enkel zichzelf respecterend medium eronderuit om er aandacht aan te schenken. Een klein incident in een klein land blijkt in staat te zijn ook de politieke agenda in Nederland te bepalen. Hoe is dat mogelijk?

De Deense prenten dreven de spot met Mohammed. Zoals in andere media ook wel de spot gedreven wordt met God en met christenen. Maar anders dan veel christenen voelden veel mohammedaanse gelovigen zich persoonlijk geraakt. Daarbij zal zeker ook een rol gespeeld hebben dat de spotprenten verschenen zijn in een westers land, dat de eigen cultuur van hogere waarde vindt dan de cultuur in veel islamitische landen. Daarmee zitten we midden in

het integratiedebat in Nederland. Immers, ook hier wordt hardop gezegd, dat de ontwikkeling van de islam is achtergebleven bij die van het christendom, omdat de islam niet door de Verlichting is heen gegaan.

Maar er is meer. Spotprenten zijn een vorm van meningsuiting. Een vrijheidsrecht dat hoog staat aangeschreven, en in de Grondwet en in internationale verdragen is verankerd. Het grootschalige protest tegen de spotprenten wordt dan gezien als een aanval op de vrijheid van meningsuiting. Zoals de moord op Theo van Gogh door een moslimfundamentalist een aanslag was op het vrije woord.

Kwaad bloed zette ook, dat de Deense regering geen maatregelen wenste te nemen tegen de krant. Lastering van de profeet zou volgens veel moslims door de overheid daadwerkelijk bestreden moeten worden. Dat raakt aan nog een actueel thema in de Nederlandse politiek, te weten de plaats van de religie in de samenleving. Religie is

in de ogen van velen een privé-zaak. Zij behoort in het publieke domein, waar de overheid over gaat, geen rol te spelen. Godslastering is in die redenering hooguit een vorm van belediging van aanhangers van die godsdienst, die zich daarover desgewenst tot de rechter kunnen wenden. Veel mohammedanen blijven daar nu anders over te denken.

In een wereld zonder grenzen, waarin moderne media de kleinste gebeurtenissen wereldwijd in de huiskamers brengen, kunnen lokale incidenten ergens op de wereld de internationale en nationale politiek bepalen.

Een ander Nederland

Niet alleen de verhoudingen in de wereld zijn veranderd, ook Nederland is veranderd. Dit lijkt op het intrappen van een open deur, maar als we aandacht willen schenken aan de positie van het christelijk geloof en van christenen in dat andere Nederland, is het goed enkele van die veranderingen te benoemen.

Een belangrijke factor is uiteraard de ontkerstening van Nederland. Van elke

Rondblik G.J. Schutte

drie Nederlanders rekenen twee zich niet tot enige kerk of geloofsgemeenschap. Van degenen die wel lid zijn van een kerk, zien velen de kerk zelden van binnen. De gevolgen zijn ook in de politiek zichtbaar. Lange tijd hadden de christelijke politieke partijen in Nederland de absolute meerderheid. Nu is ook hun aanhang beperkt tot ongeveer een derde van de bevolking. Het proces van ontkerstening ging samen met de afbraak van de zuilen. Dat betekent dat niet alleen onder christenen de onderlinge verbondenheid afnam, maar dat dit in de breedte van de samenleving het geval was.

In haar Abel Herzberg-lezing 2005 noemde de psychologe Rita Kohnstamm dit op zichzelf niet zo erg als er voor de oude gemeenschappen maar iets anders in de plaats was gekomen. 'Maar dat is niet gebeurd. Burgers zijn blijvend op hun individuele bestaan teruggeworpen. En ze zijn daar zo aan gewend geraakt dat ze niet graag meer vaste verbintenissen aangaan. ... Men hecht aan vrijblijvendheid.'¹

Dat werkt ook door in het denken over waarden en normen. Ieder moet geloven wat hij of zij zelf belangrijk vindt. Huwelijken worden à la carte gesloten en ook weer ontbonden. Ontwikkelingen die ook niet aan de kerkdeur voorbijgaan.

De meeste politieke partijen lijken deze veranderingen tot nu toe te hebben overleefd. Maar *NRC Handelsblad*-redacteur Sjoerd de Jong schetste onlangs hoe sterk de panelen van de meeste partijen inmiddels verschoven zijn: 'Over Den Haag ligt een deken van malaise en onzekerheid. Klassieke rollen raken merkwaardig omgedraaid, posities verkeren in hun tegendeel. De liberale nachtwakers van de VVD zijn in het kielzog van Ayaan Hirsi Ali geradicaliseerd tot staatsgedreven emancipatieactivisten. De christendemocraten hervormen zich tot neoconservatieven. De kosmopolieten van de PvdA roeien op volle kracht terug uit Europa. Groen Links test een nieuw merk vrijzinnigheid, dat geen liberalisme mag heten.'²

Het is een wat generaliserende kenschets, maar het kost weinig moeite er de nodige illustraties bij te leveren.

De stelling van Van Bakkum, dat de voorboden van een ander Nederland zich aandienen, lijkt dan ook niet te veel gezegd. En dus is zijn vraag naar de positie van christelijk Nederland daarbij relevant.

Godsdienst

Hoe ziet dat andere Nederland er dan uit?

In verband met ons onderwerp beperk ik mij tot die aspecten van de Nederlandse samenleving, die verband houden met de plaats van het christelijk geloof. Dan is het goed niet alleen te letten op de verschillen met vroeger, maar ook op de overeenstemming. Nederland is al eeuwenlang een volk van minderheden. Prof. dr. Kennedy wees er in zijn lezing tijdens de bijeenkomst in Utrecht ter afsluiting van de feestelijkheden ter gelegenheid van het regeringsjubileum van koningin Beatrix op, dat geen ander land de laatste eeuwen zoveel verschillende religieuze gemeenschappen per vierkante kilometer heeft gekend als Nederland. Zelfs in de 17^e en de 18^e eeuw, toen de gereformeerde kerk de enige door de staat erkende kerk was, was minder dan de helft van de bevolking lid van deze kerk. Voor allerlei andersdenkenden was toen echter meer ruimte dan vrijwel overal elders het geval was. Nederland heeft dus een lange ervaring met een minderhedenvraagstuk.

Nieuw is wel, dat alle christenen bij elkaar nu in toenemende mate een minderheid vormen. Samen met een scala van minderheden die afkomstig zijn uit andere delen van de wereld. De nieuwe meerderheid is een meerderheid die - zoals Kennedy het noemt - gekenmerkt wordt als liberaal, seculier en blank. In de cultuur van die nieuwe meerderheid is weinig respect te vinden voor minderheden. De waarde van de vrijheid van godsdienst wordt niet zo ingezien, terwijl de vrijheid van onderwijs vooral als iets uit het verleden wordt beschouwd, hinderlijk voor de uitdagingen waarvoor de samenleving van de toekomst staat.³

Nieuw is ook een aversie tegen alles wat lijkt op fundamentalisme. De aanslag op de Twin Towers in New York heeft alle aandacht gevestigd op de gevaren van het internationale terrorisme en de rol van moslimfundamentalisme daarbij. Dat werkt in de nationale politiek in twee opzichten door. Enerzijds worden vrijheden van burgers ingeperkt, als dat nodig geacht wordt voor de bestrijding van het terrorisme. Anderzijds richt de aandacht zich niet alleen op bepaalde moslims, maar ook op christenen die opvattingen huldigen die als 'fundamentalistisch' worden bestempeld. Als moslims hun vrouwen niet mogen onderdrukken, mogen ook

christenen haar niet het passieve kiesrecht ontzeggen. Doen zij dat toch, dan moet de overheid op z'n minst de handen aftrekken van zulke christenen. Daarom geen overheidssubsidie meer voor de SGP.

Een derde kenmerk van het 'andere Nederland' is het streven de religie te weren uit het publieke domein. Daarbij gaat het er niet alleen om, de overheid als neutraal te bestempelen. De strijd daarover is zo oud als ons democratisch bestel. Nu zijn het vooral de VVD en D66 die godsdienst principieel willen bestempelen als alleen een privé-zaak. Om die reden wil de liberale Teldersstichting bijzonder onderwijs op godsdienstige grondslag niet langer voor overheidsbekostiging in aanmerking brengen. En het liberale Kamerlid Örgü wil een eind maken aan de Zendtijd voor de kerken. Als kerken zendtijd willen hebben, moeten zij deze maar kopen bij de commerciële zenders.

Als we dus een beeld willen schetsen van het 'andere Nederland', dan zien we een land waarin een groot aantal culturen en religies naast elkaar bestaat bij de gratie van een meerderheidscultuur die liberaal, seculier en blank is. Ieder mag daarin zijn eigen godsdienstige of levensbeschouwelijke overtuiging hebben, mits hij deze voor zichzelf houdt en anderen, inclusief de overheid, er niet mee belast.

Het is duidelijk dat de gevolgen van dit 'andere Nederland' verstrekkend zijn voor christenen en de christelijke politiek. Het publieke domein wordt voor het christelijk geloof gesloten. Christelijk onderwijs en christelijke zorginstellingen kunnen alleen nog bestaan als zij zich laten gelijkgeschakelen met algemene instellingen. Bijbelse normen zijn buiten de politieke orde.

Pretentie en presentie

Tegen die achtergrond noemt Van Bakkum het een positief signaal, dat er stemmen van christenen klinken, die pleiten voor een omslag van pretentie naar presentie, voor liefde dóen en niet getuigen maar overtuigen. Hij sluit daarmee aan bij Andries Knevel, die als het gaat om het protesteren tegen grove en ranzige tv-programma's, het debat wil aangaan: 'Wat je koste wat het kost moet vermijden, is het gevoel dat bijvoorbeeld de norm, het oordeel, al vast staat. De geur van verbieden dragen wij als christelijke organisaties met ons mee.'

Mensen keren zich snel af en daarmee is de zaak niet geholpen. ... Ik beseft heel goed dat hiermee wel ons hele idee van christelijke politiek onder druk komt te staan.^{3, 4}

Ik begrijp Van Bakkum en Knevel, als zij niet veel heil verwachten van een christelijke partij die te pas en te onpas de overheid oproept op te treden tegen allerlei vormen van normloosheid. Die christelijke partij ken ik trouwens ook niet. Als GPV-fractie werden we dikwijls voor de vraag gesteld hoe we zo effectief mogelijk konden optreden tegen publieke normvervalsing. Dat was geen gemakkelijke afweging. Vaak gingen we het debat aan, in de Kamer of via de media. Soms richtten we ons tot de regering met het verzoek om een reactie en zo nodig maatregelen. Maar het gebeurde ook wel dat we bewust niet reageerden, om niet nog meer publiciteit te geven aan een slechte zaak. De keuze gaat niet tussen (vruchteloos) getuigen en (vruchtbaar trachten te) overtuigen. Wat dat betreft kan ik mij helemaal vinden in de conclusie van Arie Slob: 'De vraag is wát in onze tijd een goede strategie is. Maar opkomen voor de eer van God is nog steeds de kern van christelijke politiek. Daar doe ik geen gram van af.'⁵

Ik betwijfel dan ook of een omslag van pretentie naar presentie wel de juiste houding is op de weg naar een ander Nederland. Wie gelooft in God, zoals Hij Zich in zijn Woord heeft geopenbaard, weet dat Hij de Almachtige is, die door Jezus Christus over alle dingen regeert. Dat geloof moet je ook in een ontkerstende samenleving niet onder een korenmaat houden. Dat mag je uitsralen. In daden van liefde, zeker. Maar ook in woorden die verwijzen naar Hem die de weg, de waarheid en het leven is. Die pretentie mag een christen niet loslaten, ook niet in de politiek.

Uiteraard moet dat op een zorgvuldige manier gebeuren. Het moet duidelijk zijn dat het gaat om Gods eer, zijn geboden, niet om onze opvattingen of belangen. De grenzen van de bevoegdheid van de overheid moeten in acht genomen worden. Geestelijke dwang is uit den boze. Tijd en wijze van spreken en handelen zijn belangrijk.

Pretentie én presentie. Beide gaan als het goed is samen. Want God heeft ons een taak gegeven te midden van onze medeburgers, ten dienste van de samenleving. Samen met anderen mogen we werken aan de ontwikkeling van de samenleving, aan de zorg voor Gods

schepping in het algemeen en voor medemensen in het bijzonder. Trachten te overtuigen door te getuigen in woord en daad.

Debat

Als we zo in de samenleving willen staan, kunnen we ook het debat met anderen aangaan. Zonder afstand te nemen van normen die God als heilzame regels in zijn Woord heeft geopenbaard. Maar met gebruik van argumenten waarmee we ook anderen kunnen bereiken. Gods wet is immers het kleed dat - ondanks de zondeval - het best bij zijn schepping past.

In zo'n debat behoeven we niet bij voorbaat in de verdediging te gaan. Wil men godsdienst en politiek scheiden? Maar het kenmerk van elke godsdienst is juist, dat het denken en handelen van mensen erdoor wordt beheerst. Dat is toch ook het geval met de levensbeschouwing van atheïsten en humanisten? Zij gaan toch ook van vooronderstellingen uit, die zij weliswaar niet aan een heilig boek ontleen maar bij voorbeeld aan het Verlichtingsdenken? Met andere woorden: wie godsdienst uit het publieke domein wil weren, pleit feitelijk voor een monopoliepositie van de religie van de seculieren.

Vaak kan in het debat ook een beroep worden gedaan op gemeenschappelijk aanvaarde normen, zoals deze bijvoorbeeld in de Grondwet zijn opgenomen. De vrijheid van godsdienst wordt in artikel 6 ruim geformuleerd: het vrij belijden van zijn godsdienst door ieder, individueel of in gemeenschap met anderen. De vrijheid van onderwijs is in artikel 23 met tal van waarborgen omringd. Zelfs het bekende artikel 1 over gelijke behandeling verbiedt ook discriminatie wegens godsdienst of levensovertuiging. Wie aan deze vrijheidsrechten wil tornen, moet zich bovendien realiseren dat veel van wat hierover in de Grondwet staat, met wat andere woorden ook terug te vinden is in internationale verdragen, die ook voor Nederland van kracht zijn. Met andere woorden: wie de geestelijke vrijheid voor christenen wil inperken, kan ook van niet-christenen weerwerk verwachten.

Dat zien we in de praktijk ook gebeuren binnen de VVD. Daar roeren zich niet alleen de radicalen die alle godsdienst uit het publieke domein willen weren, maar ook traditionele verde-

digers van de geestelijke vrijheid voor ieder.

Voorstanders van afschaffing van de geestelijke vrijheden als die van godsdienst en van onderwijs zijn in Nederland dun gezaaid. De bedreiging komt veel meer van hen die deze vrijheden willen inperken. Bijvoorbeeld om te voorkomen dat ook fundamentalistische moslims er gebruik van maken. Of om ook christelijke instellingen in te schakelen bij de realisering van maatschappelijke doelstellingen zoals de integratie van minderheden.

Soms wil men daarbij nog wel rekening houden met principiële bezwaren van christenen die ernst maken met hun geloofsovertuiging. Een merkwaardig voorbeeld daarvan vormt een wetsvoorstel dat onlangs is ingediend door de gezamenlijke linkse partijen. Zij willen voorschrijven dat alle scholen alle leerlingen die aangemeld worden, ook daadwerkelijk accepteren. Het christelijk karakter van een school mag dan geen reden meer zijn kinderen van niet-christelijke ouders te weigeren. Om te voorkomen dat gereformeerde en andere 'strengere' scholen hierdoor in moeilijkheden komen, willen de initiatiefnemers voor deze scholen een uitzondering maken. Maar alleen voor bestaande scholen, die de afgelopen tien jaren hebben bewezen een consequent beleid te voeren op basis van de grondslag van de school en dat ook zichtbaar hebben gemaakt in het onderwijs. Zulke scholen kunnen voor vijf jaren van de acceptatieplicht worden vrijgesteld. Daarna moeten ze opnieuw vrijstelling aanvragen.

Zo'n regeling lijkt te getuigen van respect voor het christelijk karakter van een school. Maar het is de omgekeerde wereld. Wat tot de vrijheid en eigen verantwoordelijkheid van een school behoort, wordt hier tot een strikt geformuleerde tijdelijke uitzondering. Een royaal gebaar in de richting van een kleine groep respectabele mensen. In zo'n positie moeten christenen zich niet laten manoeuvreren. Christenen weten zich voluit mee verantwoordelijk voor de samenleving. Maar zij hebben daarbij ook gelijke rechten als andere burgers. Daar mogen zij voor opkomen en zo nodig anderen aan herinneren.

Gereformeerd

We zien de voorboden van een 'ander Nederland'. Een Nederland

waarin de positie van christenen anders zal zijn dan we in de 20^e eeuw gewend waren. We zullen de ontwikkelingen scherp moeten volgen en daarop inhaken. Want ook dat andere Nederland is het land waarin God ons een plaats en taak geeft. Een land dat zich verder zal moeten ontwikkelen, en z'n plaats zal moeten bepalen in Europa en de wereld. Een samenleving waarin mensen op hulp van anderen zijn aangewezen.

Maar willen we ook in een minderheidspositie iets voor dit land kunnen betekenen, dan zullen we ons van onze rijkdom bewust moeten zijn en blijven. Ik sluit mij graag aan bij wat mijn oud-collega Eimert van Middelkoop onlangs in het *ND* schreef onder de prikkelende titel: 'Gereformeerd als eretitel'. Tegenover de neiging om de naam 'gereformeerd' in de praktijk te vervangen door termen als 'orthodox' en 'bijbelgetrouw', vroeg hij aandacht voor de politieke en maatschappelijke inhoud van de naam 'gereformeerd'. Gereformeerden zijn niet vreemd aan de aardse werkelijkheid. De akker van gereformeerden is de wereld, aldus Van Middelkoop. De consequenties van deze basishouding zijn zijns inziens vele: 'Allereerst zullen gereformeerden weigeren hun geloof te beper-

ken tot bijvoorbeeld houdingen van spiritualiteit en innerlijke gezindheid. ... Ook de overheid en de maatschappelijke en economische structuren zijn niet vreemd aan het christelijke leven. Integendeel, ze vragen om disciplinerende door de levenswet van het evangelie. ... Openheid naar de wereld en een elementair besef van onrechtvaardigheid in veel menselijke structuren heeft gereformeerden actief doen zijn op journalistiek terrein en ook bij het nadenken over vrijheidsrechten en rechtvaardige internationale verhoudingen.'⁶

Als gereformeerden deze basishou-

ding meenemen naar het 'andere Nederland', dan kunnen zij ook als minderheid van grote betekenis zijn. Zelfs als de naam 'gereformeerd' niet overal meer gevoerd wordt.

Noten:

- ¹ *Trouw*, 19 september 2005.
- ² *NRC Handelsblad*, 29/30 oktober 2005.
- ³ *Friesch Dagblad*, 24 augustus 2005.
- ⁴ *Handschrift*, 6^e jaargang, nr. 6, p. 6.
- ⁵ *Handschrift*, p. 13.
- ⁶ *Nederlands Dagblad*, 4 februari 2006.

Wachters op Sions muren

Het is een bekende beeldspraak: die van de wachter op Sions muren. Iedereen voelt aan wat ermee bedoeld wordt. De wachters speuren de horizon af naar gevaar en waarschuwen de stad zodra ze wat signaleren. Ze blazen op hun bazuin, die een helder geluid moet voortbrengen. In de stad doet iedereen wat voorgeschreven is voor 'als de sirene gaat'.

Indertijd verklaarde de vereniging Reformanda dat zij dit als haar taak zag. En op een van de jongste websites van verontruste gereformeerden troffen we het opnieuw aan als metafoor voor een soort kerkelijk alarmeringssysteem: wachters op Sions muren.

De beeldspraak is zo vertrouwd, dat

het mij een schok bezorgde toen ik constateerde dat in het Oude Testament het begrip 'wachters' redelijk vaak voorkomt, ook dat van wachters op stadsmuren, maar dat slechts één keer uitdrukkelijk sprake is van 'wachters op Sions muren'. Zo'n geliefde uitdrukking... en hij komt maar één keer letterlijk in de Bijbel voor! En dan ook nog op een heel bijzondere manier. In Jesaja 62, waar het niet gaat om wachters die speuren naar geváár, maar die uitzien naar het *heil* dat de HERE komt brengen. En die daarbij niet eens primair een taak hebben richting de bevolking, maar allereerst één naar de HERE toe: ze doen een

beroep op Hem en smeken Hem dag en nacht om zijn hulp en heil voor Jeruzalem. De wachters op Sions muren kijken niet angstig om zich heen, maar zien vol verlangen uit naar wat de HERE de stad brengen gaat. Een heel andere gevoelswaarde is dat dan normaal aan de uitdrukking 'wachters op Sions muren' hangt.

Dan kijk je verder in de Bijbel, en dan ontdek je dat ze ook op andere plaatsen waar sprake is van wachters die uitkijken, uitkijken naar méér dan alleen de vijand. Dát doen ze ook: niet voor niets heten ze wachters, bewakers! Maar we lezen ook dat ze uitzien naar 'de morgen', de lichte morgen na de donkere nacht. En we horen van wachters die uitzien naar boodschappers die met bericht komen van het front.

Het is de opdracht van 'wachters op Sions muren' dat ze dit niet alleen met fraaie woorden toestemmen, maar ook in hun opstelling laten doorklinken. Hun gebed en waken moet zich maar niet kenmerken door te letten op alles wat afwijkt van wat zij normaal vinden en door de begeerte dat allen zullen zijn zoals zijzelf zijn. Maar het moet gestempeld worden door het heil van de Here waarnaar niet alleen zij, maar velen binnen de kerk, jong en oud, uitzien en de HERE smeken. Het heil dat Christus voor de zijnen verwierf en om de vervulling waarvan Hij dag en nacht bij de Vader voor ons pleit.

Bij een waarneming die jezelf verast, dreigt altijd het gevaar dat je doorslaat. In dit geval is dat concreet, dat je van de weeromstuit net gaat doen alsof die 'wachters op Sions muren' helemaal geen waarschuwendende taak meer zouden hebben, en er van buitenaf alleen maar heil en goede berichten kunnen komen. Dat is natuurlijk niet zo. De aloude opvatting van wachters op Sions muren komt niet uit de lucht vallen! Er is in de Bijbel sprake van een stad die beschermd wordt door wachters (Ps. 127:1). Daarnaast horen we ook van wachters *binnen* de muren, die de taak hebben op de *burgers* van de stad toe te zien (vgl. Ez. 3). Niet wachters op de muren, maar wachters *onder* het volk, *binnen* de stad, die een soort 'geestelijk toezicht' uitoefenen. Herderlijk. Tot heil van het volk.

Het lijkt me goed om in dit artikel een paar opmerkingen te maken over deze tweede manier van wachter-zijn. En wel om een en ander door te geven over de manier waarop we naar mijn oordeel kritisch hebben te zijn binnen de kerk en waarop we de kritische functie die dus ook bij de 'wachter op Sions muren' hoort, vervullen. Want er kunnen zich gemakkelijk een aantal ontsporingen voordoen die schadelijk zijn voor ons kerkelijk leven. Ik plaats mijn opmerkingen maar puntsgewijs. Dat is het overzichtelijkst.

1. De Here waakt

Als de HERE de stad niet bewaart, tevergeefs waakt de wachter. Wachters verrichten in de Bijbel hun taak in opdracht van God en uit kracht van God. Uiteindelijk beschermen niet de wachters de stad, maar doet de HERE dat. Dat kan die wachters in hun spannende en ook wel eens ondankbare werk

verlossen van krampachtigheid en van het idee dat ze aan bijkans messiaanse verwachtingen moeten voldoen. Zij mogen hun werk doen en dan het oordeel daarover bij hun hemelse Zender veilig weten. Meer dan betrouwbaar zijn, hoeven ze niet (vgl. 1 Kor. 4).

2. Taak van de kerk

Reformanda koos indertijd het beeld van de wachters op Sions muren als aanduiding van wat zij als haar taak zag. De stichting Woord en Wereld heeft deze metafoer bewust vermeden voor haar werk. Het werk van de wachter, zo was de redenering van Woord en Wereld, is een typische taak voor de kerk c.q. de plaatselijke gemeenten. Dat kun je niet 'privatiseren'. Dat kun je niet uitbesteden aan een particuliere bewakingsdienst. De wacht betrekken rond de kerk is een verantwoordelijkheid van de kerk zelf. Die mag die taak niet laten liggen en overlaten aan spontaan opge-

richte 'geestelijke knokploegen'. Het gevaar is dan immers dat er wel hard geroepen en geoordeeld wordt, maar niet kerkelijk gehandeld.

3. Op de muur

Wat opvalt, is de nadrukkelijke plaatsbepaling van de wachters in de volksmond: ze worden gesitueerd *op Sions muren*. Het zijn *grensbewakers*. Het is opvallend dat ook in andere graag gebruikte metaforen juist *dát* element naar voren komt: '*dijkbewaking*'; '*helder zicht op waar de fronten lopen*'. Wachters, dijkbewakers en frontsoldaten: ze verplaatsen ons naar de *grenzen* van wat '(nog) gereformeerd' en 'niet (meer) gereformeerd' is. Dat is des te opvallender waar in de Bijbel de wachters ook optreden *binnen* de muren. En daar hun herderlijk toezicht uitoefenen.

Door de uitdrukking 'wachters op Sions muren' komt het accent te liggen op de grenswacht. *Dáár* zie je vervolgens

de discussies zich ook afspelen. Hoe versterk je de grenzen? Wat is nog gereformeerd en wat is het niet meer? Welke gronden zijn nu wel en welke niet legitiem voor een echtscheiding? Wat mag er op zondag wel en wat mag niet? We zijn, om het te zeggen met wat ik de voormalige deputaten huwelijk en echtscheiding eens hoorde zeggen, voortdurend bezig met het hek om het speelplein (waar dat moet lopen en hoe dat in elkaar moet zitten), in plaats van met wat op het speelplein zelf gebeurt.

Mag ik eens wijzen op een aantal risico's dat hieraan zit?

- a. De muren, de dijken en de grenzen worden wel bewaakt. Maar dat betekent nog niet dat achter die muren en die dijken het leven zich goed en voorspoedig ontwikkelt. Terwijl wij naar buiten en naar anderen toe de wacht betrekken, kan van binnenuit het leven vermolmen. Met een ander beeld: dan hebben we wel een mooie gevel, maar kijk er vooral niet achter! Wat dat betreft wijs ik erop dat we als kerken in allerlei vraagstukken prima standpunten innamen, maar er intussen een schrijnend gebrek bleek te bestaan op basale punten van leer en leven. Ondanks onze catechisaties, verenigingen en scholen bleek de Alpha-cursus-voor-buitenkerkelijken een openbaring voor veel van onze kerkleden. Het moet voor ons als kerken een uitdaging - en meer dan dat: een *opdracht!* - zijn om ons positief te laten leiden door Gods Woord en te laten vervullen met de Geest. De Here wil ons hart en ons leven!
- b. Waar de dienst op de muren een zelfstandige functie wordt en losraakt van het leven in en het hart van de stad, gaat in dat werk op de muur dat hart ook steeds minder kloppen. Het wordt een geïsoleerde functie, waarvan alleen ingewijden nog weten hoe die met dat hart te maken hebben. Beslissingen die genomen worden, krijgen voor velen het karakter van 'losse en willekeurige regels'. Niet meer dan 'standpunten' en 'overtuigingen' waarmee je weinig kunt. De samenhang met het hart van het evangelie wordt niet meer gezien en nog veel minder beleefd. De discussies gaan over zaken die slechts voor ingevoerde gereformeerden te volgen en relevant zijn. Anderen haken af omdat ze er niet in herkennen wat wezenlijk is.
- c. Waar we alleen op de grenzen letten, storten we ons in de casuïstiek en la-

ten we ons verleiden tot een systeem van regelgeving waarbij we zelfs de eventuele uitzonderingen nog weer in kaart gebracht en gestroomlijnd hebben. We geven ons over aan 'incidenten-politiek'. En we doen alsof een heel specifieke uitzondering meteen een nieuwe regel is. De een juicht daarover ('heerlijk dat dat bij ons nu eindelijk ook mogelijk is'), terwijl de ander diepe vertwijfeling ervaart ('dat dat nu ook al bij ons kan!'). Soms wordt zo'n uitzondering zelfs gepromoveerd tot 'nieuwe koers' van de kerken of van de synode (waar de een blij en de ander diep ongelukkig mee is). Die koers wordt dan niet meer principieel bepaald geacht door Schrift en belijdenis, maar door beslissingen die voor uitzonderlijke situaties worden genomen. Een wel heel schrijnende verschraling!

Het lijkt me van groot belang dat ieder die zich wachter op Sions muren weet of voelt, zich van deze risico's bewust is en in zijn werk zich niet isoleert van anderen, maar juist zijn plaats ziet in het geheel van het lichaam van Christus. Er zijn meer wachters dan die op de muren! Alleen in verbinding met hen kan de functie van wachter op de stadsmuur floreren.

4. Naar buiten

De wachters op Sions muren keken naar buiten. Het zijn principieel andere lieden dan indertijd de Vopo's op de Berlijnse Muur. Die keken naar binnen. Die hielden de blik gekeerd naar de medestadsbewoners. Ze hielden iedereen die van binnenuit de muur naderde, in de gaten en schoten neer wie zich aan hun beheersingsdrang onttrekken wilde. Ze bespioneerden zelfs collega's. De wacht op Sions muren kent een andere manier van werken. Die is er niet om collega-strijders, maar om *problemen* waardoor de kerk vanbuiten bedreigd wordt, te helpen tackelen. Wachters op Sions muren staan positief ten opzichte van hun medestrijders. En ze zijn niet argwanend, maar blij als ook anderen vanuit hun verantwoordelijkheid en professie die gevaren van buitenaf signaleren. Ook als die andere 'oplossingen' aandragen voor de gezamenlijke nood dan zijzelf in eerste instantie gedacht hadden.

5. Uiterste ernst

Wachters op Sions muren kijken naar buiten. Zij zien heil of juist onheil van verre opdoemen. Lang niet altijd is precies te doorgronden wat er vanuit de verte aankomt. Bij nader inzien kan dat iets anders zijn dat het er op het eerste gezicht uitzag. Daarvoor is een zorgvuldige manier van onderzoeken en een nauwkeurige analyse door de rechter nodig. Soms is iets nog veel schadelijker dan de wachters dachten. Soms ook onschuldiger dan zij dachten. Als ze te vlot alarm geblazen hebben, moet je dat wachters niet te scherp verwijten. Vandaag weten we dat je beter een vermeende terrorist ten onrechte kunt aanhouden dan dat je er een ten onrechte laat lopen.

Als 'wachters op Sions muren' alarm slaan bij een verschijnsel dat ze signaleren, hebben zij de indruk dat het gaat om een zaak van de uiterste ernst: heil of onheil. In onze kaders: gereformeerd of niet-gereformeerd. Maar bij nader inzien hoeft het niet altijd in die kaders te staan. Dat zal telkens weer moeten worden uitgemaakt. Met een oordeel dat totstandkomt na scherp luisteren en analyseren. De Schrift roept ons op om niet te oordelen op basis van geruchten of van horen zeggen of van eerste indrukken. Maar op basis van eerlijk feitenonderzoek. Gáát het in al onze discussies ook altijd om bressen in de kerkmuur of - andere metafoor - om een dijkdoorbraak? Onze confessie is katholiek. Maar niet elke uitwerking die wij eraan geven, is dat ook. Er kan ook sprake zijn van incidentele en geïsoleerde theologische meningen of standpunten zonder dat daarin een kracht van dwaling zit.

Wachters op Sions muren roepen op tot waakzaamheid. Terecht. En gelukkig! Dwaas is de stad die denkt dat haar niets gebeuren kan en dat ze naar haar wachters niet hoeft luisteren. Maar wachters blijven wel wachters. Die zich ook verkijken kunnen. Grondige research en analyse blijft onmisbaar. Zoals het ook in ons land uiteindelijk de rechter is die uitmaakt of er bij opgepakte mensen werkelijk sprake is van boze opzet of voorbereidingen van terreur. En wachters hebben die officiële rechtspraak te respecteren. Ook in de kerk.

Dat laatste is nog een extra opmerking waard. Wachters zijn geen rechters. Ze werken volgens verschillende protocollen. Hun beider uitkomst in een con-

creet geval kan dus ook verschillend zijn. Dan is het verleidelijk voor wachters om toch aan hun eigen oordelen vast te houden. Maar in de kerk zijn niet zij degenen die rechtspreken en beslissen over de toegang tot avondmaal en kansel, maar de daartoe door God geroepen ambtsdragers. Daaraan kunnen ook wachters niet voorbijgaan.

6. Herders

De Bijbel kent niet alleen wachters op, maar ook *binnen* de muren. Zij zien toe op wat er in de stad gebeurt. Hun verantwoordelijkheid is groot. Als ze niet waarschuwen, staan ze mee schuldig aan zonde en onrecht waarvan ze getuige zijn. Veel van wat hierboven is geschreven over de wachters op Sions muren, is ook hier van toepassing. Het is een kerkelijke verantwoordelijkheid, waarvoor in de kerken aparte broeders (de ouderlingen) zijn aangesteld, maar waarin we ook allen een taak hebben: die van de onderlinge aansporing en bemoediging. Ook die laatste: bemoediging. Vaak heeft het begrip 'wachter' een negatieve lading. Maar we zagen al dat wachters in de Schrift ook op heel positieve zaken uit zijn. Ze zien uit naar Gods heil en bidden tot Hem voor zijn volk. Zeker in onze tijd, waarin velen snakken naar de wijsheid, het recht en de vrede van God mag dat gezegd worden.

Ook in het kritische deel van het wachterswerk komt het erop aan positief - dat is: *herderlijk* - te opereren. Wachters zijn geen jagers die afschieten, maar herders die verbinden! Geen straatvechters die zelf de regels van de strijd vaststellen, maar dienaren van God die de stijl van zijn rijk vertonen. Geen oordeelaars die links en rechts op geruchten, indrukken, krantenartikelen of horen zeggen afgaan, maar die hoor en wederhoor toepassen en slechts oordelen als ze ertoe geroepen zijn. En ook geen rechters die hun privé-uitspraken bepalend achten voor de kerk en het koninkrijk

van God, maar die het oordeel daar laten waar het naar Gods orde hoort. Bij alles laten ze zich drijven door liefde tot de schapen en de kudde. Niet op polarisatie zijn ze uit, maar op samenbinding in het ene ware geloof. Wachters zijn dan ook geen mensen om bang voor te zijn. Maar om de Here voor te danken.

7. Perswerk

In de kerk hebben we ons gebonden aan de gereformeerde belijdenis. Die belijdenis bepaalt de grenzen van de kerk. Niet met alles wat in de kerk gebeurt en de grenzen van de confessie niet overschrijdt, zijn we blij. Om het maar eufemistisch te zeggen. Er zijn in de kerk ook zaken die niet censurabel, maar wel miserabel zijn. Ons perswerk heeft daarmee te rekenen.

Dat betekent aan de ene kant dat het elk blad vrij staat een eigen redactiebeleid te voeren en bepaalde zaken te willen versterken, en andere met klem van argumenten te bestrijden. Niet alles wat in de kerk getolereerd moet worden, hoeft in elk blad gepromoot te worden of onbecommentarieerd te blijven. Er is de oproep om te groeien in gehoorzaamheid en dienstbetoon! De ruimte van een blad hoeft niet te sporen met de bandbreedte van de kerk.

Maar aan de andere kant dient er wel voor gewaakt te worden dat in zo'n geval de grenzen van een blad niet gepromoveerd worden tot grenzen van gereformeerd-zijn of van de katholieke kerk.

Perswerk vraagt vandaag hetzelfde wat het altijd heeft gevraagd: inlevingsvermogen in wat de leden van de kerk beweegt en inzicht in hedendaagse ontwikkelingen. Daarnaast denkkracht om - niet in een eigen getto maar in de concrete situatie van nu - op een telkens weer frisse en fundamentele wijze het levende onderwijs van Gods Woord doortocht te geven en toe te passen, waarbij niet incidenten worden aangepakt maar het hart aangesproken wordt.

En ten slotte bijdragen die de gereformeerde leer op een stimulerende en enthousiasmerende manier neerzetten. Niet de roede van de drijver, maar de stok van de herder is het instrument waarvan Christus gebruik maakt.

8. Versterking

De stichting Woord en Wereld heeft als typering voor haar werk niet negatief gekozen voor het 'afweren van het ongereformeerde', maar positief voor 'versterking van het gereformeerde leven'. Dat bevat een program. Het vergt een schrijven vanuit en naar de kern van het evangelie en de dienst van de Here. Waar dat gebeurt, heeft dat een sanerende werking, zo mogen we geloven. Het evangelie bevat de gezondmakende leer. Waar in het Woord van God gegraven wordt en dat gelezen wordt zoals het zichzelf geeft, hoeven we niet bang te zijn voor de uitkomst, maar mogen we verwachten dat de Geest groeiend inzicht en samenbinding bewerkt. Wij mogen erop vertrouwen dat de Heilige Geest door en met het Woord zonde en dwaalleer ontmaskert, en Gods wil duidelijk maakt. Het Woord van God is een levend en krachtig zwaard dat diep doordringt, en heel concreet heiliging en samenbinding en groei bewerkt.

In het evangelie klinkt ook de stem van de Herder die, naar het eigen woord van onze Heiland, door de schapen herkend wordt. En die 'nee' zegt tegen de stem van valse herders. Daarom kan ook vol vertrouwen naar dit Woord geluisterd worden en om de doorwerking ervan gebeden worden. Een kerk die zich telkens weer op dit Woord terugtrekt en niet haar schuilplaats zoekt in eigen gekozen bastions, mag zich veilig weten bij de Allerhoogste. Tegen zijn waarheid vermag niemand iets. Daarom heeft gereformeerde persarbeid als het goed is, altijd iets stimulerends en onbekrompens. En het mooie is: dat past ook precies bij het hart van het evangelie!

Nader Bekeken

Neem een proefabonnement op NADER BEKEKEN! U ontvangt het blad 3 maanden lang voor maar € 5,-. Wilt u iemand een waardevol cadeau aanbieden? Denk dan eens aan een geschenkabonnement op NADER BEKEKEN. Het kost u slechts € 10,- en hij/zij ontvangt het blad dan een halfjaar lang!
Bel 050-3013636 of mail woordenwereld@scholma.nl of kijk op www.woordenwereld.nl.

Moet de wet ook gelézen worden?

Soms, dan sta ik op zondagmorgen op de preekstoel. Lees ik de wet des HEREN voor, en ben ik jaloers op Ezra. Want voor Ezra hadden ze indertijd óók een preekstoel gemaakt. 'Een houten verhoging' (Neh. 8:4), waar hij op was gaan staan om net als ik de wet voor te lezen. Maar wat een verschillen ook! Toen hij het boek opende, ging heel het volk staan (Neh. 8:5) en toen de wet gelezen en uitgelegd was, is heel het volk in tranen uitgebarsten (Neh. 8:9). Nu, en dat zie ik in een doorsnee kerkdienst op zondagmorgen nog niet gebeuren: dat er zó op de wet gereageerd wordt!

Integendeel, zelfs - zou ik haast zeggen. Soms zie je vanaf je preekstoel de mensen wat onderuit zakken. En een afwezige blik in de ogen krijgen, die boekdelen spreekt. 'Dit weten we nu zo langzamerhand wel, dominee!' Alhoewel het de gemiddelde catechisant - vreemd genoeg! - tegelijk toch ook wel weer de nodige moeite kost, om desgevraagd de wet op te zeggen. Maar dat is weer een ander verhaal...

Hoe dan ook - als op dit moment in onze kerken steeds vaker de vraag gesteld wordt of we nog wel door moeten gaan met het (wekelijks) lezen van de wet, of dat we dat beter na kunnen laten of een andere vorm kunnen verzinnen, dan kan ik die vraag op zich best begrijpen. Juist vanuit mijn 'Ezra-verlangen' op zondagmorgen.

De wet moet gepreekt worden

Wie op zoek gaat naar het 'waarom' van de lezing van de wet op zondag, zal daar in eerste instantie niet zo heel veel over vinden. Want weliswaar wordt op de bladzijden 507 en 509 van het *Gereformeerd Kerkboek* in de beide 'orden van dienst' die daar staan afgedrukt, die lezing wel duidelijk voorgeschreven ('Lezing van de wet des HEREN (Ex.

20:2-17 of Deut. 5:6-21)'), maar over het 'waarom' vinden we daar niets.

Wat wél duidelijk wordt in datzelfde kerkboek, is dat de wet van de HERE scherp gepreekt moet worden. Want dat belijden we als kerk immers op blz. 468, in Zondag 44 van de Catechismus. Waar te lezen staat, dat GóD ons de tien geboden scherp prediken laat, ook al kan niemand ze in dit leven volbrengen. En dat ook met een heel duidelijk doel, dat in een 'ten eerste' en een 'ten tweede' uiteenvalt.

'Ten eerste wil God, dat wij ons leven lang onze zondige aard steeds meer leren kennen', lees ik. En dat dan niet, omdat Hij er plezier in zou hebben om ons onze zonde in te wrijven, maar wél omdat Hij in liefde met ons bewogen is. En ons door het kennen van onze ellende nog meer wil doen begeren 'de vergeving van de zonde en de gerechtigheid in Christus te zoeken'. Oftewel, als dominee heb ik vanaf de preekstoel

'scherp' Gods geboden te verkondigen, omdat Vader niet wil dat zijn kinderen verloren gaan!

Maar behalve dat Vader wil dat zijn kinderen hun leven buiten zichzelf in zijn Zoon Jezus Christus zoeken, wil Hij ook dat ze zich gaan 'inspannen en God bidden om de genade van de Heilige Geest'. Omdat dat de enige manier en de enige weg is, om naar zijn beeld steeds meer vernieuwd te worden en na dit leven het doel, namelijk de volmaaktheid, te bereiken. En zo leert Zondag 44 me wat als dominee mijn opdracht is, als het gaat om de wet van God. Dat ik die 'scherp' te prediken heb - hetgeen ik ook probeer. Maar: de wet 'prediken' is nog wel wat anders dan de wet 'lezen'. En hoe zit het daar dan mee?

De wet is (niet altijd) gelezen

Ondertussen begin ik mij af te vragen, waar de lezing van de wet in onze morgendienst eigenlijk vandaan komt. Gelukkig heb ik daar nog een aardig

Gemeentebreed

A. Bas

boekje over in de kast staan (G. van Rongen, *Met al de heiligen. Liturgie in hemel en op aarde III. 'Zijn gemeenschap': de gereformeerde liturgie*, Barneveld 1990). Ik lees daarin, dat het niet zeker is dat in de oude christelijke kerk de wet in de eredienst al gelezen is. Wel had deze toen in ieder geval een plaats in het onderwijs dat gegeven werd ter voorbereiding op de doop.

Ook als het om de Middeleeuwen gaat, blijkt niet bewezen te kunnen worden dat de wet toen een plaats heeft gehad in de liturgie. Pas vlak vóór de Reformatie kreeg wetslezing een plek in de zogenaamde pronasus of predikdienst. En daar hebben de reformatoren dan ook dankbaar op teruggegrepen bij hun zuivering van de liturgie. Waarbij de wet nogal wat verschillende plaatsen heeft gekregen: zowel voor als achter in de dienst, afhankelijk van de functie van de wet, die het sterkst benadrukt werd. Als de wet (vooral) gelezen werd als kenbron van de ellende (het 'ten eerste' van Zondag 44), kreeg die een plaats voor in de dienst, maar als de wet (vooral) gelezen werd als regel der dankbaarheid (het 'ten tweede' van Zondag 44), kreeg die een plaats meer aan het einde van de dienst.

Kortom, wie een blik in de kerkgeschiedenis werpt, kan zeggen dat daarin de wet is gelezen om dezelfde redenen als waarom de HERE wil dat deze 'scherp' gepreekt wordt. Om zo de gemeente steeds meer haar zonde te

leren kennen en zo aan te sporen om naar Christus te vluchten, maar ook om haar te brengen tot inspanning, gebed en zo tot vernieuwing. Maar maakt het dan eigenlijk wel zoveel verschil of de wet gelezen dan wel verkondigd wordt?

Lezen en/of verkondigen

De vraag waar we bij uitkwamen, is niet onbelangrijk. Immers, vanuit de ervaring dat mensen (op z'n zachtst gezegd) nou niet altijd overlopen van aandacht en enthousiasme als hun de wet wordt gelezen, wordt wel de conclusie getrokken dat we dan beter over kunnen gaan tot het gebruik van (ook) eigengemaakte versies. Met name met materiaal vanuit het Nieuwe Testament wordt de oude wet dan 'aangevuld' dan wel 'geactualiseerd'. En in wezen vervang je daarmee de lezing van Gods Woord door je (eigen) verkondiging ervan.

Is dat legitiem? Nu, het is niet verboden om de wet te verkondigen. Sterker nog: dat is zelfs geboden. Want belijden we niet in Zondag 44 dat het GóD is, die zijn wet scherp laat prediken? God, die zijn dienaren opdraagt om zijn wet te verkondigen? Dus dat kan het probleem niet zijn. Alleen is het wel zo dat je, als je dat doet op de plek in de liturgie waar van oudsher de wet gelezen

werd, dan de lezing vervangt door de verkondiging. En om eerlijk te zijn, heb ik dáár toch wel wat moeite mee.

Immers, waaróm doe je dat dan? Wat brengt je daartoe? Toch je eigen waarneming dat het enkel 'lezen' van de wet niet meer 'werkt'. Maar wie ben ik? - denk ik dan. Wie ben ik, om te zeggen, dat het Woord dat God zélf zijn volk gegeven heeft, vandaag de dag niet meer 'overkomt' en niet meer 'werkt'? De wet, die God zelf gegeven heeft op de Sinaï, als de 'grondwet' van het verbond dat Hij met ons gesloten heeft (zie het boekje van Van Rongen!). Zou die wet dus 'aangevuld' of 'geactualiseerd' moeten worden? Mag, scherp gezegd, de Heilige Geest dat misschien zélf ook nog een keer uitmaken?

Vandaar, dat ik het liever 'op de oude manier' blijf doen. Op de manier waarop het ook in de dagen van Ezra gebeurde. Want lezen we niet in Nehe-mia 8:8: 'De Levieten lazen het boek met de wet van God duidelijk voor en gaven er uitleg bij; zo verschaften ze inzicht in het gelezene?' Met andere woorden: het ene (verkondigen, maar dan in de preek) doen, maar het andere (lezen) niet nalaten. Omdat dat twee verschillende dingen zijn, net zoals ook in het vervolg van de dienst de lezing en verkondiging van Gods Woord twee verschillende dingen zijn. Elk met hun eigen waarde, kracht en betekenis.

Hoe het ging met de Vrije Universiteit

Een boek waarvoor ik graag aandacht vraag, is de studie die dr. A.Th. van Deursen, emeritus hoogleraar nieuwe geschiedenis aan de Vrije Universiteit te Amsterdam, onlangs het licht deed zien over de geschiedenis van de instelling waaraan hij lange tijd verbonden was. Wij kennen Van Deursen als een bekwaam historicus wiens boeken over de Gouden Eeuw een genoeg zijn om te lezen. Hij gaat niet alleen zorgvuldig te werk, maar slaagt er ook in zeer onderhoudend te schrijven.

Van Deursen kan de historie *vertellen* en dat is een niet geringe prestatie. Daarbij bedient hij zich van een plezierige stijl, die niet van een zekere humor is gespeend. Al deze ingrediënten zijn ook in zijn nieuwste boek aanwezig, waardoor het erg toegankelijk is geworden. Omdat de geschiedenis van de

Vrije Universiteit zo nauw verbonden is met de ontwikkeling binnen de Gereformeerde Kerken, is het belangrijk van deze studie kennis te nemen.

De start

Aan de oprichting van de VU is onlosmakelijk de naam van Abraham Kuyper verbonden. Ze kan de schepping genoemd worden van de man die uitblonk in rijkdom van ideeën, in bezielende kracht, in organisatievermogen en

Boek van de maand

A.N. Hendriks

niet het minst ook in oratorisch talent, al brachten deze bijzondere gaven ook hun moeiten met zich mee voor Kuypers medestanders.

Kuypers was diep doordrongen van Gods *soevereiniteit* over al het geschapene. Gods wil en wet moesten op alle terreinen geëerbiedigd worden. Er bestaat geen 'neutraal' terrein. Dat gold naar Kuypers overtuiging ook ten aanzien van de wetenschap. Vandaar dat hij het pleit voerde voor een *christelijke* wetenschap die rekent met het Woord van God en het geloof. Kuypers overtuiging was dat de gereformeerden uit hun isolement moesten komen door ook op het terrein van de wetenschap hun partij mee te blazen en zo tot een zegen te zijn voor land en volk. Er moest ook wetenschappelijk front gemaakt worden tegen de beginselen van ongelof en revolutie!

Bij deze opstelling hoorde een *universiteit*, die niet alleen theologen zou moeten opleiden, maar ook rechters, artsen, staatslieden en letterkundigen. Maar dan een universiteit 'door het licht van Christus beschenen', met *christelijke* wetenschap, die leiders zou voortbrengen die invloed konden uitoefenen op de samenleving. Deze universiteit moest *vrij* zijn, niet alleen van de staat, maar ook van de kerk, die bij theologische benoemingen aan de rijksuniversiteiten juist aan mensen van gereformeerde snit voorbij zag.

Door Kuypers intense inzet kwam het tot oprichting van de Vereniging voor Hoger Onderwijs op Gereformeerde Grondslag (1879), die haar

A. Kuypers

leden vooral moest vinden in de hervormde orthodoxie. In haar statuten stond dat de Vereniging onderwijs voorstond 'geheel en uitsluitend op den grondslag der gereformeerde beginselen'. Voor de theologische faculteit was er binding aan de drie Formulieren van Enigheid. Maar bij de andere disciplines gold als grondslag het vage begrip 'gereformeerde beginselen'. Van Deursen laat in zijn boek zien wat er in de loop van de jaren getobd is met dit vage begrip. Hier lag van meet af een moeite die al meer zich zou manifesteren!

In 1880 kon Kuypers zijn beroemde openingsrede houden over 'Soevereiniteit in eigen kring'. Je krijgt bewondering voor de geloofsmoed waarmee de start van de VU begon. Het was moeilijk geschikte hoogleraren te vinden, terwijl ook het aantal studenten benauwend gering was. Maar men zette door en roeide met de riemen die men had. Deze situatie bleef lang. Zo gauw men weer aan uitbreiding kon denken, rees telkens weer het probleem van de *bemannings*. De gereformeerden beschikten nog over zo weinig gekwalificeerde wetenschappers.

Maar ondanks alle moeiten groeide de VU en werd al meer 'een hoeksteen in een verzuild bestel', waar de toekomstige leidende figuren in kerk en samenleving wetenschappelijk voor hun taak werden toegerust. De VU werd een krachtcentrale binnen het neocalvinisme in Nederland!

Ontwikkeling

Boeiend is het te lezen hoe het verder de VU verging. Van Deursen laat zien hoe lange tijd de VU werkelijk probeerde een *gereformeerde* instelling te zijn. Verschillende docenten deden

moeite om vanuit de gereformeerde geloofsovertuiging iets van Kuypers ideaal van *christelijke* wetenschap te realiseren. Met respect mogen in dit verband J. Waterink (voor de pedagogie), H. Dooyeweerd en D.Th. Vollenhoven (voor de filosofie) worden genoemd. Maar ook wordt duidelijk dat anderen daar eigenlijk niet aan toe kwamen. De benoemende instanties zagen er wel lange tijd op toe dat docenten toch tenminste de al eerder genoemde *grondslag* van de 'gereformeerde beginselen' onderschreven en op zijn minst belijdend lid van een gereformeerde kerk waren.

Maar gaandeweg kwam hier verandering in. De VU werd al groter en het gereformeerde karakter verdween. Van Deursen laat zien hoe deze verandering samenhang met de omslag die zich in de *Gereformeerde Kerken* in de jaren zestig voltrok. De visie op de heilige Schrift veranderde, het gezag van de confessie was niet meer onaantastbaar, het bestaan van christelijke organisaties niet meer vanzelfsprekend en de openheid voor de moderne oecumene drong zich op. Eigenlijk kwam de hele kuypersaanse wereld op de helling.

Deze omslag in de kerk had gevolgen voor de VU. Onder andere daarin dat de oude grondslag plaats ging maken voor een nieuwe doelstelling.

Visie op de Schrift

De theologische faculteit was altijd al invloedrijk binnen de VU. Maar bij de genoemde omslag speelden theologen een belangrijke rol. Vanaf 1955 kwam G.C. Berkouwer tot een andere benadering van de Schrift, waarbij hij ook meer openheid toonde voor kritiek op de belijdenis (de Dordtse Leerregels). De stellingname van de synode van Assen 1926 werd losgelaten. Deze andere visie op de Schrift werd door leerlingen van Berkouwer, o.a. door H.M. Kuitert de kerken ingedragen.

De bioloog Lever en de geoloog Van der Fliet zagen nu ruimte om hun nieuwe inzichten in de verhouding tussen geloof en wetenschap (evolutie en schepping!) te propageren. De Schrift werd op modern kritische wijze op haar historiciteit getoetst en dit betekende veelszins het einde van de vertrouwde gereformeerde exegese (T. Baarda). In de karakterverandering van de VU gingen theologen duidelijk voorop! Er was wel verzet van de kant van de filosofen van de Wijsbegeerte der Wetsidee, maar de

ontwikkeling bleek niet te stuiten.

Door dit alles veranderde de VU van een gereformeerde in een oecumenische universiteit, waar de thema's van de Wereldraad van Kerken als een nieuwe doelstelling gingen functioneren. Op belangrijke posten kwamen mensen te zitten die nog maar een zwakke binding hadden met de oude grondslag.

De groei van de VU speelde hierbij een rol, maar van grotere betekenis zijn de veranderingen in de Gereformeerde Kerken zelf geweest. De VU weerspiegelde al meer de nieuwe oecumenische geest en de nieuwe omgang met de Schrift in deze kerken.

Neergang

Uiteindelijk verdween de oude grondslag en was er van enige binding aan 'gereformeerde beginselen' geen sprake meer. Men werd geacht wetenschappelijk bezig te zijn 'op grondslag van het evangelie van Jezus Christus'. In de praktijk bleek dat ruimte te bieden aan het optreden van docenten die zelfs bij geen enkel kerkgenootschap waren aangesloten. Hun aantal werd gaandeweg groter.

Het ideaal van *christelijke* wetenschap verbleekte, al wilde men nog wel een christelijke *universiteit* zijn. Maar ook dat kon in de praktijk niet gehandhaafd worden, doordat de gemeenschappelijkheid in geloofsovertuiging ontbrak. De VU werd een plurale universiteit, waarin ieder op zijn manier invulling kon geven aan zijn beleving van de grondslag.

Van Deursen brengt ook telkens het studentenleven ter sprake. Ook daarin ontdek je de schrijnende neergang van het gereformeerde leven aan de VU. Van Deursen schetst hoe het verbleken van de grondslag met zich meebracht dat studenten van allerlei pluimage hun weg naar de VU vonden. Zelfs communisten hadden er een plaats. De studiegidsen voor de cursus 2001-2002 namen zelfs de doelstelling niet meer op! Het universiteitsblad bevatte meer dan eens publicaties van studenten, die als godslasterlijk bestempeld moesten worden.

Aan het slot van zijn boek moet Van Deursen concluderen dat de VU steeds meer is gaan lijken op een *gewone* universiteit, al wordt ze bevolkt door een relatief groot aantal studenten dat nog afkomstig is uit kerken van gereformeerde signatuur. Maar dat is meer toe te schrijven aan de korte afstand tot hun

Vrije Universiteit

plaats van afkomst dan aan een principiële keus. De VU is bezig te veranderen tot een universiteit voor Noord-Holland en Flevoland. In haar traditie is zij naar het oordeel van Van Deursen nog 'levensbeschouwelijk', maar in de actualiteit is ze vooral regionaal. De schrijver benadrukt ten slotte dat de VU grondslag en doelstelling niet prijs kan geven, wil zij *bijzonder* blijven en meer zijn dan de kleinste universiteit van Amsterdam.

Afsluitend

Op college kon mijn leermeester, professor C. Veenhof, met verve de hoogmoed en zelfvoldaanheid van de gereformeerden in de jaren dertig schetsen. Ik dacht dan stiekem als jong student: Professor, overdrijft u niet wat? Het boek van Van Deursen heeft me overtuigd dat Veenhof niet overdreef. Wat een pretenties waren er! En wat werden voormannen bejubeld en vereerd. Professor Veenhof zei er dan bij: De Here heeft dit alles omver geblazen. Kijk, hoe klein wij nu zijn als vrijgemaakten. Aan die woorden moest ik, Van Deursen lezend, denken. Tegelijk rees bij mij de vraag: al was Kuypers bedoeling goed, was de pretentie van een VU als kweekplaats van 'leiders' voor kerk en volk niet te hoog? Stond de latere hoogmoed helemaal los van het grootse visioen dat aanvankelijk velen boeide?

Hand in hand gaat daarmee de vraag: greep Kuypers met zijn ideaal van een christelijke wetenschap, die 'van de

wortel af' geheel anders zou zijn dan de 'ongelovige' wetenschap, niet te ver? Ik denk bijvoorbeeld aan rechten en geneeskunde. Hoe moet je je dit voorstellen? Blijkt uit het relaas dat Van Deursen geeft, niet dat men in de praktijk - op enkele uitzonderingen na - er eigenlijk mee vastliep?

Zaten de moeiten rond 'de grondslag' niet van meet af 'ingebakken' in de vragen wat nu precies die 'gereformeerde beginselen' inhielden? Zo zijn er tal van vragen na de lezing van het boek van Van Deursen te stellen.

Het is boeiend het allemaal te lezen. Tegelijk word je er verdrietig van. Wat is er overgebleven van Kuypers schepping? Wat is het triest dat wat een gereformeerde krachtcentrale wilde zijn, nu niet meer is dan een wel heel vage 'bijzondere' universiteit!

De uitspraak: 'Gaat het in de kerk mis, dan gaat het overall mis', is vaak gekritiseerd. Het verhaal dat Van Deursen schreef over de VU, laat zien hoe bederf in de kerk doorvrat in een universiteit. Ook in dit opzicht kunnen wij veel leren uit dit boek, dat verscheen ter gelegenheid van het 125-jarig bestaan van wat Kuypers opstartte.

N.a.v.: A.Th. van Deursen, *Een hoeksteen in het verzuimd bestel. De Vrije Universiteit 1880-2005*, uitg. Bert Bakker, Amsterdam 2005. ISBN 90 3512867 2. 502 pag. Prijs € 29,95.

De dominee

Hij zit elke week preken te maken,
die de gemeente zondags komt horen.
Hij moet dopen als er wordt geboren
en in het sterfhuis een zucht gaan slaken.

Daartussen ligt een lange reeks van jaren,
waarin men tot hem zegt: u kunt mooi praten.
U moet de kerk midden in het dorp laten.
Daar zijn wij altijd wèl bij gevaren.

Hij moet het volk brengen onder Gods tucht.
Als er geen wolkje is aan de lucht,
spreekt hij van storm en donderbuien.

Hij brengt de vrede die in Christus is...
Maar met een lach waarin iets listigs is,
denken ze: laat de klok maar luïen.

Willem de Mérode

Uit: *Spiegelbeelden 1937-1938*

Dit is de nachtmerrie van elke predikant.
Hij loopt zich het vuur uit de sloffen.
Hoe trouw hij ook preekt, de kerkgangers gaan uiteindelijk hun eigen gang.
Hij mag optreden bij rituelen tijdens doop en dood.
Verder kiest ieder z'n eigen weg.

Dit vers is van langgeleden.
Maar als ik hoor van bruiloften die ontaarden in zuipfeesten,
van jongeren die zich geregeld te buiten gaan aan drank en seks,
en van ouders die dit zonder keihard protest laten gebeuren,
want in hun jeugd was het niet anders,
dan denk ik: er is in dat opzicht weinig veranderd,
vooral in bepaalde streken van het land.

Of zie ik dat verkeerd?

De PKN en de identiteit van een plurale kerk

Wat is de identiteit van de kerk vandaag? Deze vraag zingt rond in veel beschouwingen binnen veel kerkgenootschappen op het ogenblik. Het zal ook een beetje de rode draad zijn door deze Persrevue heen. In dit eerste stukje aandacht voor deze vraag, zoals die een rol speelt binnen de jonge fusiekerk, de PKN. Wat is de identiteit van deze samenvoeging van hervormd, synodaal-gereformeerd en luthers? Heeft dat een principieel andere identiteit opgeleverd dan die bijvoorbeeld de Nederlandse Hervormde Kerk had, nl. die van de 'hotelkerk'? Dat is een interessante vraag, die in het hier volgende deel van een artikel met 'ja' beantwoord wordt. Het is van de hand van PKN-voorman

Dr. B. Plaisier.

dr. Bas Plaisier. Niet de eerste de beste dus. Ik haal het uit *Centraal Weekblad* van 10 februari 2006 (titel: 'PKN neemt eenheid serieus'). Volgens Plaisier heeft de PKN geleerd van het verleden en zijn er nu andere keuzes gemaakt. Weet hij dat aannemelijk te maken? We luisteren naar zijn argumentatie:

Op een aantal gebieden zijn dit andere keuzes dan die gemaakt werden in de kerkorde van de Nederlandse Hervormde Kerk van 1951. De hervormde kerkorde ontstond tegen de achtergrond van de strijd om het herstel van de Hervormde Kerk vanwege de richtingenstrijd, de apathie ten aanzien van de belijdenisvraag en het volstrekt formele bestuur van de synode. Die strijd om het herstel liep voor een groot deel parallel met de sterke inzet vanuit de zending (Kraemer) en de theologie van het apostolaat (Van Ruler). In dat apostolaat stelt God zich als het ware present in deze wereld door middel van de ambtelijke gestalte van de kerk. De kerk is een volkskerk - een kerk die Gods openbaring present stelt in het leven van het hele volk. In haar prediking en in haar apostolaire dienst vertegenwoordigt de kerk het Koninkrijk van God en geeft er vorm aan. Van dat denken is de hervormde kerkorde doortrokken. En dat verschilde duidelijk van de gereformeerde visie tot op dat moment, waarin immers de belijdenis als het primaire gezien werd. De hervormde insteek bevrijdde op zijn minst van een belijdeniskramp en een ver-

smalling van de kerk tot het discussiëren over detailzaken ten aanzien van het belijden. Zij zorgde voor een enorme dynamiek in de tweede helft van de 20e eeuw.

Maar alles was zozeer gericht op de toewending van de kerk tot de wereld, dat de pluraliteit van de kerk wel gezien, maar door de kerkorde niet geproblematiseerd werd. Er zouden geen richtingen meer zijn (want de kerk had één richting), maar alleen modaliteiten van de waarheid.

Maar de kerk groeide na een min of meer gemeenschappelijk elan in de jaren vijftig, steeds meer in de richting van een kerk die verdeeld bleef in compartimenten, de zogenaamde hotelkerk. We kwamen elkaar ook na 1951 weliswaar tegen in de lounge van het hotel, maar we trokken ons vervolgens allemaal terug op onze eigen kamers.

Vervreemding

Het werd vanaf de jaren zestig ook de tijd van de modalitaire organisaties als de gereformeerde Bond en in mindere mate de Confessionele Vereniging die - door de dominantie van de middenorthodoxie soms tot het uiterste getergd - zich krachtig roerden. Zij werden meer oppositionele bewegingen, dan dat zij gezien werden of zichzelf beschouwden als medeverantwoordelijke modaliteiten van de kerk. Dit leidde tot een vervreemding van de kerk, de synode en het beleid van de kerk.

Maar hoe zit het dan met de nieuwe kerkorde en de pluraliteit? Er wordt wel eens gesuggereerd dat de kerkorde van de PKN meer ruimte geeft aan de pluraliteit.

Maar de pluraliteit van de kerk komt in de kerkorde van de Protestantse Kerk beter aan de orde dan in de hervormde. In de hervormde kerkorde werd niet alleen de compartimentering van de kerk onderschat, maar er werd ook geen tegenwicht geboden.

In vergelijking met de kerkorde van de Hervormde Kerk is het spreken over het belijden van de kerk naar voren gehaald. Voordat de kerk iets zegt over haar struc-

tuur, haar wijze van kerk-zijn, spreekt zij zich eerst onomwonden uit over haar identiteit. 'Levend uit Gods genade in Jezus Christus vervult de kerk de opdracht van haar Heer om het Woord te horen en te verkondigen.'

Uit artikel I valt vervolgens af te leiden, dat de kerk zich allereerst ziet als een eenheid die leeft vanuit Gods genade in Jezus Christus en zich schaaft rond het Woord. De kerk is een luisterende kerk. Pas van daaruit is zij een verkondigende en een belijdende kerk.

We kunnen de kerkorde van de Protestantse Kerk alleen goed begrijpen als we begrijpen wat het karakter van het belijden is, en hoe daarin de verschillende tradities hun plek hebben. Belijden is niet een opsomming van allerlei belijdende tradities, die elkaar op essentiële gebieden ook nog zouden kunnen tegenspreken. Belijden is een kwalitatieve reactie op wat God van ons vraagt en op de uitdagingen in onze wereld. Vanuit dat centrum - deze eenheid - komen we tot belijden in verschillende contexten.

Het belijden van de kerk volgt niet op de beweging die de kerk maakt, maar staat vooraan. Vervolgens is de beweging van de kerk opgenomen in de beweging die God maakt. De zending en het diaconaat van de kerk staan al vanaf het begin in het kader van Gods eigen zending. Voorop gaat de drie-ene God en gaat het horen naar Zijn stem. En ook gaat het getuigenis van ons voorgelicht voorop.

De kerkorde maakt ook op verschillende punten duidelijk, dat de eenheid van de kerk (vanuit de eenheid van het belijden) voorop gaat. Zie ook ordinantie 4-15, waar het arbeidsveld van de classis wordt omschreven. De classis vergadering geeft gestalte aan de verantwoordelijkheid van de gemeenten voor elkaar, onder meer door het stimuleren en zelf voeren van het kerkelijke gesprek, en het op andere wijze bevorderen van de saamhorigheid van de gemeenten.

Visienota

De Protestantse Kerk wil op dit punt een andere kerk zijn dan de drie kerken waaruit wij zijn voortgekomen. De Protestantse Kerk wil nadrukkelijk haar identiteit aan de orde hebben. Daarom heeft de generale synode in de visienota *Leren leven van de verwondering* gewezen op de noodzaak van het kerkelijk gesprek.

De drie kerken hadden zich al voor de vereniging in 2001 uitgesproken over die belijdenis in het rapport 'Jezus Christus onze Heer en Verlosser'. Toen werd duidelijk dat er geen sprake kan zijn van een

vrijblijvende en grenzeloze pluraliteit. De pluraliteit - of zoals we het toen noemden de pluriformiteit - staat ten dienste van de eenheid. Anders gezegd: pluraliteit staat ten dienste van het getuigenis aangaande onze Heer en Heiland Jezus Christus.

In de visienota wordt daarover impliciet gezegd, dat geen enkele theologie uitdrukking kan geven aan Gods rijkdom. We hebben elkaar nodig, bij het verstaan van de Schriften. Dat is niet vrijblijvend en het is ook niet gratis, het is een fundamentele geloofsuitspraak.

Is dit niet te idealistisch? Bij de bespreking van het visiestuk op de synode merkte iemand op, dat we ook lijden aan de pluraliteit van de kerk. En dat is natuurlijk ook zo. Klopt het wel, dat als je in de gemeente A. naar de kerk gaat, je soms het omgekeerde hoort van wat in gemeente B. wordt verkondigd? Dat klopt niet. Het grootste probleem van deze grote verschillen is echter niet in de eerste plaats dat ze bestaan, maar dat we het in de geschiedenis van onze kerk in de laatste eeuw gewoon zijn gaan vinden. We beschouwen de hotelkerk als een onveranderbare realiteit.

Nieren proeven

De kerkorde van de Protestantse Kerk erkent de pluraliteit echter niet als gegeven, maar als opdracht. Pluraliteit kan niet bestaan zonder het kerkelijke gesprek. Ik denk hierbij vooral aan een 'elkaar-bevragend-gesprek'. Het gaat erom dat we elkaars nieren proeven. Dat zie ik op steeds meer terreinen gebeuren. Er is een groeiende ruimte voor openheid voor de visies van anderen. Misschien is dat wel de zegen van de crisis waarin we als kerken in West-Europa verkeren. Kerkbreed is er een diep verlangen naar woorden die op de een of andere manier het geheimenis van Gods openbaring zo weten uit te drukken, dat ze ons opnieuw raken.

Heldere identiteit

De kerk kan alleen een plurale kerk zijn als haar identiteit helder is. Wie niet weet wie hij zelf is, kan de ontmoeting met de ander niet eens aan. Vandaar dat in de visienota geprobeerd is helder naar voren te brengen wat de identiteit van de Protestantse Kerk is. Onze diepste identiteit is in Christus. En wie in Hem is, hoeft niet bang te zijn voor andere verwoordingen, zelfs niet voor fundamenteel andere opvattingen. Van daaruit gaan wij het gesprek aan met elkaar, vanuit de overtuiging dat het ons zo gegeven zal worden te groeien in geloof en geloofskennis. Daarop zet de synode hoog in - met grote verwachtingen.

Het nieuwe van de PKN dat dit genootschap onderscheidt van een hotelkerk, is dus als ik het allemaal goed begrijp, het serieus elkaar bevragen. En dat vanuit de gedeelde identiteit. En die is: je bent één in Christus. Want Hij vormt je gezamenlijke diepste identiteit. Maar het probleem van de hotelkerk (en nu nog steeds van de PKN) is toch juist: Wie is Christus dan? Wanneer je eenheid een eenheid in Christus is, terwijl je het samen over die vraag niet eens bent en het serieus bevragen van elkaar dus ook een bevragen zonder eind is over zijn Godheid, de realiteit van zijn opstanding of het zondeschuld-betalende karakter van zijn kruislijden, alsmede over het al dan niet historisch betrouwbaar zijn van wat de Schriften over Hem getuigen en over hoe je die Schriften hebt te lezen..., wat is dan nog eigenlijk helder aan je identiteit? Je bent gewoon nog steeds hotelkerk, al wordt er misschien eventjes wat meer gebruik gemaakt van de ontmoetingsruimten. Dat is wat mij vooral helder wordt in Plaisiers beschrijving van de identiteit van de PKN.

NRC en GKV

Wat is de identiteit van de kerk vandaag? Dat is een vraag waar ook onze eigen kerken mee worstelen op het ogenblik. Dat blijkt uit de verslaggeving bijvoorbeeld rond het novembercongres te Garderen. Onze oude identiteit kan niet meer, en een nieuwe moeten we nog maar eventjes niet zoeken. Komt tijd, komt raad. Aldus het betoog van de ene spreker. Onze identiteit is de nog altijd gedeelde 'hang naar tastbare genade', zo vond een ander als identiteit op onze duimnagel. Er wordt wat afgetobd over deze vraag. Je identiteit vinden in wat je samen belijdt en dus in wat je samen in belijdenisgeschriften zegt (en daar dan ook van harte achter staat), is kennelijk wat al te ver of wat al te ondiep gezocht, lijkt het. Want de kerken met gereformeerde belijdenisgeschriften zitten in een identiteitscrisis. Dat wordt niet alleen veel intern gezegd en geschreven. Het valt ook buitenstaanders op. Tot de categorie buitenstaanders is zeker ook de NRC te rekenen, de krant voor bewogen verlichtingsgelovigen. Toch vond die krant het de moeite waard om in haar zaterdagbijlage van 11 februari een uitgebreid portret te tekenen van de drie 'kleine gereformeerde kerken', die ooit 'bolwerken van orthodoxie' waren, en die zich bevinden tussen de PKN aan de ene kant en de 'uiterste rechterflank' aan de andere, en dat is die van de zgn. 'zware groepen' (daarmee zijn dan de Gereformeerde Gemeenten, Oud-gereformeerden e.d. bedoeld). Het gaat kortom om GKV, CGK en NGK.

Het artikel (van Herman Amelink) begint met een portretje van een tweetal mannen (uit hervormde en evangelische kring) die eerst hun eigen homoseksualiteit ontdekken en vervolgens de ander en nu als paar (met pleegkind) een plaatsje ontvangen hebben in een Nederlands gereformeerde kerk. Voor de NRC een illustratie van de verschuivingen binnen de voormalige 'bolwerken'. Begrijpelijk! Uit het artikel wil ik het deel doorgeven dat een situatieschetsje tekent van onze kerken. Gesignaleerd wordt dat de secularisatie ook in deze kerken toeslaat. Vrouwen emanciperen, met gevolgen voor hun positie in de kerk. Tradities staan ter discussie. Er ontstaat een andere kijk op de Bijbel. En dat maakt ook dat de drie kerken naar

NRC HANDELSBLAD

elkaar toegroeien, schrijft Amelink. Hij vervolgt:

Het wegvallen van de grenzen tussen de drie kerken is verrassend genoeg onder meer te danken aan de invloed van de Evangelische Omroep, met zijn massaal bezochte jongerendagen, zang- en praise-avonden. Directeur Ad de Boer (zelf Nederlands gereformeerd) van de EO: 'De onderlinge toenadering binnen de orthodoxie is nooit ons doel geweest, maar die is wel een positief neveneffect van onze activiteiten. Onze voorzitter Arie van der Veer, net als de huidige voorzitter van de NCRV christelijk gereformeerd predikant, omschrijft deze ontwikkeling als "de oecumene van het hart".' Je ziet het gebeuren. Mensen uit alle mogelijke kerken spreekt dit aan. Tijdens EO-activiteiten in het land vindt men elkaar in het geloof dat kerkmuren overstijgt. Grote verschillen blijken in de praktijk toch overkomelijk te zijn.

Uniformiteit

De grootste van de drie kerken is de gereformeerde-vrijgemaakte, waar het proces van heroriëntatie de laatste jaren in een stroomversnelling is geraakt. Peter Bergwerff, hoofdredacteur van het Nederlands Dagblad, heeft het van nabij gevolgd: 'In onze kring lag alle nadruk op de ratio. In kerkelijke kwesties waren persoonlijke emoties en geloofsbeleving nauwelijks van belang. De zondagse preken waren vaak zakelijke betogen. Uniformiteit was belangrijk: een eigen kerk, een eigen school, een eigen partij, het Gereformeerd Politiek Verbond. Nu wordt het grote verhaal juist vervangen door het kleine verhaal, de geloofsbeleving van het individu. De leden van de kerk moeten ieder voor zich hun eigen gedrag bepalen. Overigens wordt die individuele beleving - net als vroeger - vaak wel weer collectief beleeden, bijvoorbeeld in jeugdkerken en zang-avonden.'

Deze verandering in geloofsbeleving gaat gelijk op met veranderingen in het gereformeerde levenspatroon. Een alternatieve vrijetijdsbesteding op de zondagen, echtscheiding en ongehuwd samenwonen zijn

normaler geworden. Ook begint het debat over de positie van de vrouw in de kerk de laatste tijd op gang te komen.

Volgens Kees de Ruijter, hoogleraar praktische theologie aan de vrijgemaakte Theologische Universiteit in Kampen, is dit proces al geruime tijd aan de gang: 'De vrijgemaakte kerk van Rotterdam die ik, voor ik naar Kampen kwam, meer dan tien jaar diende, had geen collectief gebeugen. Er was een grote studentenpopulatie die zich elke vijf jaar vernieuwde. Daar vielen de gereformeerde leefpatronen aan diggelen. Ik zag de huwelijksleeftijd omhoog schieten, terwijl de mensen seksueel toch aan hun trekken moesten komen. Mensen gingen 's zondagsmorgens gezellig in een lunchcafé kranten zitten lezen en keken wel of ze 's middags misschien naar de kerk zouden gaan. De groepscode viel volledig weg. De mensen begonnen zelf te beslissen wat ze deden, ook wat betreft gezinsvorming. In Rotterdam zag ik toen de voortekenen van wat er later in de bele kerk zou gaan gebeuren.'

Het veranderingsproces binnen de vrijgemaakte kerken lijkt niet meer te stuiten. De Ruijter: 'Twee jaar geleden hielden we in Kampen een symposium over het klimaat in de kerken. Daar heb ik de vrijgemaakte-gereformeerde kerken van vroeger vergeleken met een kas met klimaatbeheersing. Alle ongerechtigheden werden onder controle gehouden. Er is veel liefde, aandacht en energie gestoken in de kerken. Maar die kas is er aan gegaan. Eerst werden de ramen een beetje opengezet. Maar de storm van de cultuur die door de kerk joeg, heeft alle ramen weggeblazen. Door het kerkelijk isolement hadden we voor onszelf de illusie geschapen dat je je tegen de cultuur kon beschermen. Maar toen de secularisatie doorbrak, bleken we geen weer te hebben. De bioscoop waar we ons altijd tegen verzet hadden en die we onze kinderen verboden, kwam de huiskamer binnen. De kerk moet het zout der aarde zijn, maar de kerk had toen meer weg van een gesloten zoutpot.'

Er werden felle discussies gevoerd over deze ontwikkelingen. Zo scheidde twee

jaar geleden een groep van circa 1.500 verontruste vrijgemaakten zich af, onder aanvoering van emeritus-predikant P. van Gurp, en stichtte nog weer een nieuw kerkgenootschap, dat zich nu toot met de naam 'Gereformeerde Kerken'. Hun kritiek richt zich op de vrijheden die de vrijgemaakten zich permitteren bij de zondagse liturgie, liberalere opvattingen over maatschappelijke kwesties, maar ook op de afnemende zondagsheiliging. Zij beleggen inmiddels in een tiental plaatsen eigen kerkdiensten en beschikken over twee eigen predikanten.

Een van de opvallendste veranderingen in orthodox-gereformeerde kring is de grotere tolerantie jegens homoseksualiteit. Homo's worden niet meer principieel veroordeeld, maar pastoraal benaderd. Een vrijgemaakte predikant zegt: 'In het gesprek met homofielen praat ik niet in eerste instantie over hun gedrag of hun keuzes. Ik vraag: wat is God voor jou? Houd je je op een goede manier bezig met Christus volgen? Dan kan je in het pastoraat op diverse keuzes uitkomen. Niet iedereen hoeft het-

zelfde te doen of te zijn. Het gaat hier niet om het geven van ruimte aan mensen, het is eerder een verdediging van waar het volgens mij werkelijk om gaat. Ik wil jongeren leren als christen in de wereld te staan. We moeten hun geen gedrag opdringen, maar christelijke keuzes maken. Gedragsregels vielen vroeger automatisch samen met het geloof, dat is voorbij.'

Sinds 1990 is de werkgroep *Contrario* een contactpunt voor orthodox-gereformeerde homoseksuelen. *Contrario* wil 'een kerkelijk klimaat waarin iedere homo en lesbiëne zich vrij voelt uit te komen voor zijn of haar geaardheid' bevorderen.

Het is maar een beperkt portret. En het is maar de NRC. En je weet nooit in hoeverre sprekend ingevoerde mensen recht gedaan is. Telefoonjournalistiek blijft een linke bezigheid. Dus daarom maar niet mopperen over het van ons verleden geschetste beeld, bijvoorbeeld over de vroegere zondagse preken ('vaak zakelijke betogen'). Ik zal het wel puur toevallig in mijn jeugd beter getroffen

hebben. Of over het beeld van de kapotte kas en de gesloten zoutpot. Het ging me er vooral om, even te laten meelesen. Het is bij elkaar toch een portret waar je niet erg (zelfs niet een beetje) blij naar staart. Je moet er toch niet aan denken dat dit portret zou kunnen kloppen...

Eén klein stukje uit het artikel (veel verderop) wil ik nog wel doorgeven. Een paar opmerkingen van de kennelijk ook gebelde prof. dr. H.J. Selderhuis, die eindigt met een sterke oneliner die meegenomen mag worden naar het volgende stukje Persrevue:

De invloed van de Evangelische Omroep wordt door Selderhuis niet toegejuicht. Hij waarschuwt voor te veel invloed van de EO: 'Het kan leiden tot een vorm van McDonaldisering van het evangelie. De boodschap wordt fastfood. Als christelijke gemeentes zich met een gepopulariseerde boodschap helemaal op buitenstaanders gaan richten, wat hebben de eigen mensen er dan nog aan? Zo kweek je alleen maar nieuwe buitenstaanders.'

Warrenisme voor een nieuwe identiteit?

Warrenisme? Wat is dat voor 'isme'? Ik kom het de laatste tijd tegen als het gaat om de opgang die de boeken van Rick Warren maken. Is met de razend populaire veertigdagenmethode van Rick Warren een goede identiteit te vinden voor de kerk van vandaag? Al eerder heeft ons blad daar kritische twijfels over geuit (zie het decemnummer van 2005). In *De Waarheidsvriend* verscheen een uitgebreide, vierdelige artikelenreeks van ds. H. Veldhuizen over Warren en zijn boeken. Hij heeft veel waardering voor Warrens intentie om buitenstaanders met het evangelie te bereiken, en vindt dat Warrens boeken de kerken mogen stimuleren om aan zelfonderzoek te doen op dit punt. Maar als het gaat om de inhoud van Warrens boeken, dan rijzen ook bij hem veel vragen. Die stelt hij in het nummer van 26

januari 2006. Wordt het ook bij Warren geen *fastfood* (zie hierboven)?

Als ik echter kijk naar de inhoud van de boodschap in de boeken van Rick Warren, moet ik zeggen dat ik daarmee grote moeite heb. Ze is van een dermate grove oppervlakkigheid dat ik zijn boeken voor gebruik in de gemeenten zeer beslist niet kan aanbevelen. Ik begrijp best dat het een geweldige opgave is om mensen die totaal niet van het Evangelie weten, met

die boodschap te bereiken. Maar de meest wezenlijke noties mogen, hoe dan ook, niet ontbreken maar dienen helder te zijn.

Godsbeeld, mensbeeld

Rick Warren heeft wel een heel menselijke opvatting over God. Zo lees ik in het boek Doelgerichte Gemeente dat God geniet van de verscheidenheid waarmee mensen Hem aanbidden. Dat zit Hem niet dwars en Hij is er ook niet door beledigd. De lidmaatschapsovereenkomst van de Saddlebackgemeente, die door ieder die lid van de gemeente wordt, ondertekend wordt, meldt dat men een leven zal leiden waar God blij mee is. Elders in het boek lees ik dat God grote verwachtingen heeft van iedere christen. Is dat niet een al te menselijk spreken over God? Is het waar dat God glimlacht om de geboorte van elk mens en de komst van

elke mensenkind Hem heel veel genoeg doet? (Doelgericht leven). Waar is de notie dat elk mens als zondaar ter wereld komt en Gods genade van het begin af nodig heeft? Is het, ook voor een christen die gerechtvaardigd is door het geloof in Christus, mogelijk om een leven te leiden waar God blij mee is? Alsof God afwacht wat wij mensen na ontvangen genade ervan maken. Dat legt wel een heel groot gewicht op de mogelijkheid van ons mensen. Ook al zegt het boek dat de Heilige Geest ons daarbij moet helpen en dat het de bediening van Jezus was om het beste in mensen naar boven te halen. Dat is in ieder geval niet het simul iustus et peccator, dat de gerechtvaardigde zondaar tegelijk gerechtvaardigd en tegelijk zondaar is, zoals onder andere Maarten Luther heeft onderstreept.

Het zondaar-zijn komt bij Rick Warren trouwens nauwelijks uit de verf. Niet dat het geheel afwezig is, maar we zijn, als we Jezus als Verlosser aannemen, al gauw rechtvaardig. En daarna beginnen we aan de heiliging, waarin van zondaar zijn vrijwel geen sprake is.

Werk van Christus

Nauw met het vorige samenhangend, is dat het Middelaarswerk van Christus maar heel summier ter sprake komt. Waarbij het ook nog de vraag is of dat op de juiste wijze gebeurt. Zo bijvoorbeeld als ik in het boek Antwoorden op levensvragen lees dat Jezus stierf aan het kruis om ons te redden 'van de afschuwelijke gevolgen van de zonden'. Redt Hij niet in de eerste plaats van de zonden zelf? Waar vind ik in de boeken van Rick Warren de notie van het plaatsvervangend werk van Christus, dat God 'Dien, Die geen zonde gekend heeft of gedaan, zonde voor ons heeft gemaakt, opdat wij zouden worden rechtvaardigheid Gods in Hem' (2 Kor. 5:21) en dat de straf die ons de vrede aanbrengt, op Hem was, en de Heere onzer aller ongerechtigheid op Hem heeft doen aanlopen? (Jes. 53). Het antwoord op de zeer fundamentele vraag 'Hoe kan ik innerlijke vrede krijgen?' (hoofdstuk 5 van Antwoorden op levensvragen) is dan ook niet: 'Wij dan gerechtvaardigd zijnde uit het geloof hebben vrede bij God, door onze Heere Jezus Christus' (Rom. 5:1), maar 'Ontspan uzelf, wees uzelf, God heeft u gemaakt en houdt van u zoals bent', waarbij Mozes als voorbeeld wordt aangehaald en gezegd wordt: 'Mozes' sleutel tot innerlijke vrede was dat hij wist dat elk leven zijn moeilijkheden kent en dat hij wist hoe hij daar op een goede manier op moest reageren.' In

het boek Doelgerichte Gemeente lees ik in het hoofdstuk 'Het fundament van een gezonde gemeente', niet als antwoord dat dat is Jezus Christus en Dien gekruisigd (1 Kor. 3:11), maar dat we een goed program moeten hebben om een gezonde, sterke en groeiende gemeente op te bouwen.

Het boek eindigt met het hoofdstuk 'Hoe overwin ik eenzaamheid?' en geeft daar als antwoord op: 'Jezus zegt tegen u: "Ik begrijp hoe je je voelt, Ik geef om je en wil je helpen." Laat Hem u helpen om uw eenzaamheid te overwinnen door u in gebed tot Hem te wenden en uzelf in liefde uit te strekken naar eenzame mensen om u heen.' Op zichzelf mooie woorden, al zou er ook het nodige van gezegd kunnen worden. Maar het is niet wat het wezenlijke van het Middelaarswerk van Christus is. En dat dient toch, zeker in een programma voor onkerkelijken, naar voren gebracht te worden, hoe moeilijk het soms ook is om die boodschap te verwoorden. Waarbij we de ergernis voor de een en de dwaasheid voor de ander (1 Kor.

Rick Warren

1:23) niet hebben weg te nemen.

De Heilige Geest

Het spreekt vanzelf dat op deze wijze ook het werk van de Heilige Geest niet op de juiste wijze aan de orde komt. Van de Heilige Geest wordt in een van de Saddlebackprogramma's, Levensinzicht 1, gezegd: 'God leeft op dit moment in mij en door mij heen.' Dat komt vooral tot uiting in het zich inzetten voor een doelgerichte gemeente. 'God verwacht van ons', zegt Rick Warren, 'toewijding en dat we vrucht dragen.' Die vrucht blijkt echter meer werk van ons mensen te zijn dan dat

ze opkomt vanuit het geloof in Christus. Voor een gemeente betekent het dat er groei plaatsvindt, doordat ongelovigen tot bekering komen en zo gaan leven als Jezus deed en wil.

Ik heb steeds het gevoel van 'wij moeten, moeten, moeten', bij Rick Warren. De heiliging van ons leven is zo gezien werk van ons, waar we zelf, weliswaar met hulp van God, de schouders onder zetten. Ook het toeleiden van zondaren tot Christus, en de overtuiging van zonde en schuld en de belijdenis daarvan, komen niet aan de orde. Wij zijn het zelf die Jezus aannemen. Daarna gaan we aan het werk om te proberen op Jezus te lijken en een leven te leiden waar God en Jezus blij mee zijn.

Bijbel

In Doelgerichte Gemeente lees ik dat een gemeente alleen gezond kan zijn wanneer de boodschap bijbels is. En in Doelgericht Leven: 'U moet zich tot Gods Woord wenden en niet tot de wijsheid van de wereld.' Alle veertig hoofdstukken van dat boek eindigen ook met een 'bijbelvers om te onthouden'. Hoe komt het dan dat we toch zulke heel andere noties tegenkomen dan die van het reformatorisch belijden? We belijden toch hetzelfde Woord van God? Als ik het goed zie, komt dat omdat Rick Warren niet zozeer uitgaat van de Bijbel, maar bijbelteksten erbij haalt om zijn gedachten te onderstrepen. In het tweede artikel gaf ik daar al enkele voorbeelden van. Die bijbelteksten worden nu eens in deze, dan weer in een andere vertaling aangehaald, net zoals dat Rick het beste te pas komt. Of hij citeert een bijbeltekst in een parafrazevertaling die vaak ver verwijderd is van de eigenlijke bijbeltekst. Als het erover gaat dat een gemeente alle krachten moet bundelen en zich moet concentreren op een duidelijk doel, wordt bijvoorbeeld Paulus aangehaald: 'Ik vergeet wat achter me ligt en strek me uit naar wat voor mij ligt, ik snel recht op mijn doel af' (Fil. 3:14), terwijl het daar om heel andere dingen gaat. Of, Paulus woorden 'Wij zijn gezanten van Christus' (2 Kor. 5:20) worden uitgelegd als dat iedere christen moet meedoen in de gemeentegroei voor Christus.

Aantrekkelijke diensten

Ik zou nog meer kunnen zeggen. Bijvoorbeeld dat Rick Warren zegt dat we de diensten voor niet-kerkelijken vooral aantrekkelijk en relevant moeten maken. 'We spelen een opgewekt, snel nummer dat maakt dat mensen willen gaan klappen of op zijn minst glimlachen, we willen de gespannen spieren van de gespannen

bezoeker soepeler maken.' Gaan aantrekkelijke diensten echter niet gauw samen met ondiepte en oppervlakkigheid? Kom je er niet gemakkelijk toe de ergernis en dwaasheid van het Evangelie weg te nemen?

Ik signaleer dat ook, als in een van de boeken van Rick Warren gezegd wordt dat de gezangen die gezongen worden grondig moeten worden gereviseerd, omdat zinnen als 'Gij Lam, van God, voor ons geslacht', 'Het heilig zwaard des Geestes' en 'Het heil des Heren' niet-kerkelijken helemaal niets zeggen en ze geen idee hebben waar je over zingt. Ik begrijp best de spanning die er is om niet-kerkelijken te bereiken, maar in dat opzicht was bijvoorbeeld het Leger des Heils met zijn liederen om onkerkelijken te bereiken directer en eenduidiger. Waarbij het Leger het risico op de koop toe nam door mensen afgewezen te worden.

Eigen stijl

We zullen zéker, voorzover dat kan en mag, naar onkerkelijken mogen toebuigen.

We zullen echter ook moeten bedenken dat er altijd de tegenkrachten zijn, die we niet zullen kunnen wegnemen.

Kan het ook niet zijn dat de gemeente in onze tijd meer en meer een kleine kudde gaat worden, waar Jezus in Johannes 1:32 van spreekt? Voorshands hebben we daar niet van uit te gaan, maar het Evangelie uit te dragen zoveel dat kan. Maar mogen de zondagse samenkomsten ook geen eigen stijl hebben die anders is dan de stijl van de wereld? Zouden de heidenen in Paulus' dagen ook niet geconfronteerd zijn geweest met de stijl in de samenkomsten van de eerste christenen die totaal anders was dan hun eigen cultuur? Nochtans vond het Evangelie ingang, met name door het spontane getuigenis van individuele gelovigen in woord en diaconale handelen.

Groei

Is de methode van het Doelgericht Gemeente zijn zoals Rick Warren het bedoelt, de wijze waarop in het Nieuwe Testament groei plaatsvindt? Was daar in de eerste christentijd wel een speciale

methode voor? Vond gemeentegroei niet vooral plaats door de bijzondere werking van de Heilige Geest, waardoor mensen werden veranderd en vernieuwd en zij als vrucht daarvan hun licht lieten schijnen voor de mensen, zodat mensen hun goede werken zagen en de Vader in de hemelen verheerlijkten? (Matth. 5:16). Ik lees in de Handelingen verschillende malen 'Het Woord wies'. De nadruk op het Woord is niet voor niets.

Ik lees in de Bijbel vooral van andere groei: in de genade en kennis van onze Heere en Zaligmaker Jezus Christus (2 Pet. 3:18). En van groei door de redelijke onvervalste melk. Een gemeente waar die groei is, zal ook vrucht hebben in haar uitstraling naar buiten. Dat neemt niet weg dat we ons gedurig hebben te bezinnen of we gemeente zijn op de juiste wijze en of de uitstraling van het Evangelie werkelijk bij ons gevonden wordt, in de zondagse samenkomsten, in het gemeentelijk leven en in het leven van ieder gemeentelid persoonlijk.

De identiteit van de voorganger: hofnar of heraut?

In *De Wekker* van 20 januari vond ik een column van ds. M.J. K(ater), die me een aardige afsluiting leek van wat in deze Persrevue allemaal naar voren kwam over de vraag naar de identiteit van de kerk. Kater vraagt aandacht voor het ook vandaag onopgeefbaar eigene van de erediensten waarin de kerk van Christus samenkomt. Hij schrijft kenmerkend naar aanleiding van een bepaalde eredienst waarin de betreffende voorganger meende een manier gevonden te hebben de aandacht te kunnen vangen. Ik ben bang dat de voorbeelden van vergelijkbare pogingen te vermenigvuldigen zijn.

Hofnar?

Ze zijn er niet meer. Wie niet? De grappenmakers die officieel aan een bepaald hof van een koning of van een van de edelen van weleer verbonden waren. De hof-

nar dus. De nar werd geacht zijne hoogheid en zijn gasten te vermaken met allerlei grappen en grollen. Je had ook wel de rondtrekkende 'dwazen'. Zoals wellicht bekend vertelt het Duitse woord Narr ons die typering: een dwaas. Er zijn historici die erop wijzen dat de (hof)nar vaak geen ridderfiguur had. Ook in lichamelijk opzicht deed hij onder voor vele anderen. Ze zijn er niet meer, schreef ik. 'Waren ze er maar niet meer', zo verzuchtte ik. Waar het over gaat? Over het feit dat deze uitgestorven figuur weer terug lijkt te komen... In de kerk! De kerkenraad was al binnen. De gemeente was in afwachting van de binnenkomst van de dienaar van het goddelijke Woord en zijn begeleidende ouderling van dienst. Het zou gaan over Johannes de Doper als heraut van de komende Koning. En zie daar: er schrijdt een heuse heraut de kerk binnen. Uitgedost als een middeleeuwse heraut. Of de

ouderling van dienst zich ook verkleed had, weet ik niet. Waarom deze dwaze vertoning? Waarom gedraagt de 'heraut' van het Koninklijke Hof zich als een nar? Moest zó duidelijk worden, voordat hij één woord gesproken had uit het Woord, dat er nu een échte heraut in de gemeente

aanwezig was? Arme kinderen, arme gemeente, arme nar.

Heraut!

Maar het past in onze tijd. De ogen willen zien voordat er een woord gehoord is. Zo zullen ze nooit geloven, zegt het Woord. De arme nar moest nog gaan bidden en preken. Ik weet uiteraard niet wat hij bad. Of het de regels van Guido Gezelle waren: 'Ach. Leer mij arme dwaas, hoe dat ik bidden moet.' Hoe hij gepreekt heeft over de heraut Johannes de Doper? Misschien wel al zuchtende en gelovende: 'Ach, leer mij, arme nar, hoe dat ik een heraut mag worden?' Waar zit de kerk op te wachten? Dat is de eerste vraag niet. Waar heeft de Koning recht op als Hij dienaren roept in Zijn dienst om Zijn mond te zijn tot de gemeente? Heraut zijn is geen zaak van je verkleeden, maar een diep-heilige zaak van zijn. Je aanstellen als een heraut miskent

de aanstelling van Godswege. Hóór de stem van de heraut: 'Zo spreekt de HEERE, ...!' Immers, de heraut is de man van het woord van de koning. Verbonden aan het hof. Laten zo alle 'herauten van de Koning' verbonden mogen zijn met het 'Hof der hoven'. Een nar kan nog veranderen in een heraut. Een verkleedpartij in een zaak van eeuwigheidsernst: 'Ontbied mij Heer' aan 't hemelhof Ai, doe mij buigen in het stof Door Woord en Geest Uw stem verstaan Laat mij bij U ter schole gaan.'

(advertentie)

bijbel
studie
bond
lezenlerenleven

Een nieuw gezicht!

Persbericht

Postbus Generale Synode Zwolle-Zuid 2008

Deputaten voorbereiding generale synode (VGS) van de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt maken bekend dat stukken voor de Generale Synode van Zwolle-Zuid 2008 gezonden kunnen worden aan Postbus 770, 3800 AT Amersfoort. Van hen die stukken inzenden, wordt verwacht dat zij - tenzij het niet anders kan - tevens een digitale versie zenden aan synode@gkv.nl. Verder wijzen we u erop dat per brief slechts één onderwerp aan de orde gesteld kan worden.

IJsselbrug, Zwolle

Gods weg is volmaakt
Het woord van de HEER is zuiver
een schild is hij voor allen die bij hem schuilen
Psalm 18:31

www.bijbelstudiebond.nl

Verschenen cahier 67

Leven met God

Gezonde spiritualiteit in de 21e eeuw

Ds. R.Th. Pos

Niemand zal durven beweren dat het echt goed gaat met de Gereformeerde Kerken. Velen zijn daarom actief in het bedenken van visies en strategieën om de kerk weer nieuw leven in te blazen. Maar een kerk zal nooit kunnen bloeien als de kerkleden niet een levende relatie onderhouden met de Heer van de kerk. Over die relatie met God gaat het in dit boekje.

In dat verband stuiten we op het begrip spiritualiteit. Velen zullen wel een vaag idee hebben wat er met spiritualiteit bedoeld wordt. Maar het gevaar bestaat dat we zonder nadere definiëring blijven steken in de gedachte dat het gaat om iets als 'het geestelijke' of 'contact met het hogere'.

In het eerste deel van dit cahier probeert de schrijver tot een nadere invulling te komen van het begrip spiritualiteit. Het is weliswaar een nieuw woord, maar het gaat om een oude zaak die we ook in de Bijbel tegenkomen. Het gaat om een leven dat dankbaar reageert op de grote daden van de Here. Een leven met God zoals dat mogelijk gemaakt wordt door de Geest (Spiritus).

In het tweede deel gaat de schrijver na hoe we dat leven met God praktisch kunnen vormgeven en waardoor zo'n leven gevoed wordt. Ruime aandacht krijgt het omgaan met de Here in het lezen van de Bijbel en in het bidden. Maar ook zaken als zingen, strijd tegen de zonde en overwinnen in Christus krijgen aandacht.

Een intensieve omgang met de Here heeft zeker gevolgen voor het dagelijkse leven. Gezonde spiritualiteit verandert mensen. En dat zal de kerk zeker niet onberoerd laten!

Start met de Schrift

Meditaties voor en over het kerkelijk leven

P. Niemeijer

Woord & Wereld 68

Verschenen cahier 68

Start met de Schrift

Meditaties voor en over het kerkelijk leven

P. Niemeijer

Een boekje voor hen die graag meedenken en meewerken in de kerk. En voor ambtsdragers die graag een handreiking willen voor het spreken over allerlei zaken waarmee ze te maken krijgen in hun werk.

Aan de hand van tal van

bijbelgedeelten passeren heel wat facetten van het kerkelijk leven de revue, zoals:

- in welke gezindheid bouw je aan de kerk
- hoe werkt de Geest van God onder ons en hoe worden wij met Hem vervuld
- hoe ga je om met onderlinge verschillen
- waar vind je rust als je onrecht is aangedaan in de kerk
- wat is de taak van de kerk in de wereld van vandaag

- is liturgie eigenlijk wel zo belangrijk
- welke waarde en betekenis hebben afspraken in de kerk
- wat is de positie van de kinderen in Gods koninkrijk
- hoe oordelen we over leden van andere kerken
- wat is onze eigen taak als het om kerkelijke eenheid gaat
- waar is binding aan de leer voor nodig.

De schrijver was voorzitter van de generale synode van De Gereformeerde Kerken in Nederland, die in 2005 in Amersfoort-Centrum werd gehouden. Hij opende elke vergaderweek met een korte bijbelstudie over een bepaald facet van het kerkelijk leven. In dit boekje zijn die overdenkingen gebundeld. Het boekje geeft een indruk van de manier waarop de synode haar werk deed. En de auteur hoopt dat het ook een bijdrage levert aan het onderlinge gesprek en de zo gewenste samenbinding in de kerken.